

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

**на тему: Розвиток ризик-менеджменту в діяльності банківської
установи**

Виконав:

Кучернос Яна Юріївна
студентка спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Керівник:

Гузенко Тетяна Сергіївна
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування

Рецензент:

Скиба Дмитро Анатолійович
Керуючий Регіональним відділенням
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» м. Суми

Суми – 2023

АНОТАЦІЯ

Кучернос Я.Ю. Розвиток ризик-менеджменту в діяльності банківської установи.

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», СНАУ, Суми - 2023 р. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота присвячена питанням удосконалення системи ризик-менеджменту банківських установ. Досліджено теоретичні основи функціонування системи ризик-менеджменту банківської установи. Визначено, що якісне покращення процесу управління є нагальним та актуальним питанням. Саме тому банки знаходяться в постійному пошуку методів та моделей, що дозволять отримати більш точні результати оцінок впливу ризиків, прогнозів та розрахунків.

Зроблено висновок про зростання вартості пасивів і відповідно активів. Констатується, що протягом аналізованого періоду активи АТ «Державний ощадний банк України» збільшились на 15% за рахунок збільшення обсягів кредитів та заборгованості клієнтів. Також відмічається, що АТ «Державний ощадний банк України» наростив інвестиційний портфель на 10%.

В структурі активів банку весь досліджуваний період більше 50% належить інвестиційному портфелю, близько 30% - чистому кредитному портфелю та решта припадає на інші активи банку. Зазначимо, що протягом 2020-2022 рр. питома вага інвестиційного портфелю дещо скорочується у порівнянні з початком аналізованого періоду на користь кредитного. Кредитний портфель представлено в більшій мірі заборгованістю корпоративних клієнтів, а також фізичних осіб та клієнтів ММСБ. Наголошується, що максимальна вразливість до кредитного ризику за зобов'язаннями за кредитами поступово зменшується, також зменшується і вразливість за фінансовими гарантіями та іншими аналогічними зобов'язаннями.

За результатами проведених розрахунків можна зробити висновок, що розрив ліквідності до 1 року станом на кінець 2022р. є контрольованим та свідчить про можливість банку в повному обсязі своєчасно розрахуватись за наявними в нього зобов'язаннями.

Проведено аналіз чутливості зміни факторів на отриманий фінансовий результат банку. Також на основі отриманих інтегральних показників визначено агрегований показник суттєвості впливу сукупного фінансового ризику на діяльність банку, що в свою чергу дало зробити висновки стосовно застосування найбільш ефективної стратегії розвитку банку.

Доведено, що за існуючих умов логічним є застосування антикризової стратегії. Така стратегія спрямована на підтримку рівня фінансової стійкості банківської установи на високому рівні. Утримання ризик-апетиту у мінімальних межах дозволяє мінімізувати вплив фінансових ризиків на результати діяльності банку.

Ключові слова: банківська установа, ризик, ризик-менеджмент, кредитний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик.

SUMMARY

Kuchernos Yana. Development of risk management in the activity of a banking institution.

Qualification work on specialty 072 «Finance, banking and insurance», SNAU, Sumy-2023. - Manuscript.

The qualification work is devoted to issues of improving the risk management system of banking institutions. The theoretical foundations of the functioning of the risk management system of a banking institution have been studied. It was determined that the qualitative improvement of the management process is an urgent and urgent issue. That is why banks are constantly searching for methods and models that will allow to obtain more accurate results of risk impact assessments, forecasts and calculations.

A conclusion was made about the increase in the value of liabilities and, accordingly, assets. It is noted that during the analyzed period, the assets of JSC "State Savings Bank of Ukraine" increased by 15% due to the increase in the volume of loans and customer debts. It is also noted that JSC "State Savings Bank of Ukraine" increased its investment portfolio by 10%.

In the structure of the bank's assets, over the entire studied period, more than 50% belongs to the investment portfolio, about 30% to the net loan portfolio, and the rest belongs to other bank assets. Note that during 2020-2022, the specific weight of the investment portfolio is slightly reduced compared to the beginning of the analyzed period in favor of the credit portfolio. The credit portfolio is represented to a greater extent by debts of corporate clients, as well as individuals and MSME clients. It is emphasized that the maximum vulnerability to credit risk for loan obligations is gradually decreasing, as well as the vulnerability for financial guarantees and other similar obligations.

Based on the results of the calculations, we can conclude that the liquidity gap of up to 1 year as of the end of 2022. is controlled and testifies to the bank's ability to settle its obligations in full in a timely manner.

An analysis of the sensitivity of changes in factors to the obtained financial result of the bank was carried out. Also, on the basis of the obtained integral indicators, an aggregated indicator of the materiality of the impact of the aggregate financial risk on the bank's activities was determined, which in turn made it possible to draw conclusions regarding the application of the most effective strategy of the bank's development.

It has been proven that, under the existing conditions, it is logical to use an anti-crisis strategy. Such a strategy is aimed at maintaining the level of financial stability of the banking institution at a high level. Keeping the risk appetite to a minimum allows minimizing the impact of financial risks on the bank's performance.

Keywords: banking institution, risk, risk management, credit risk, liquidity risk, market risk.

ЗМІСТ

	стр
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	10
1.1 Сутність ризик-менеджменту банківської установи.....	10
1.2 Сучасні підходи до класифікації банківських ризиків та методи управління ними.....	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ОЩАДНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	23
2.1 Загальна характеристика діяльності банківської установи.....	23
2.2 Аналіз функціонування системи ризик-менеджменту АТ «Державний ощадний банк України».....	32
2.3 Аналіз ризиків банківської установи.....	38
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ.....	50
3.1 Аналіз чутливості комерційного банку до деяких видів ризиків.....	50
3.2 Визначення стратегії управління фінансовими ризиками АТ «Державний ощадний банк України» за рівнем їх суттєвості.....	56
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ризик є невід’ємною складовою в будь-якій сфері економічної діяльності. Під час функціонування банківських установ ризик є постійною притаманною складовою, тобто банківську справу неможливо уявити без ризиків, які мають різний прояв. При цьому зауважимо, що в банківській діяльності йдеться не про те, щоб взагалі уникнути ризиків, найважливіше завдання банківського менеджменту полягає саме в тому, щоб зменшити імовірність виникнення несприятливих подій та уникнення негативних наслідків банківських ризиків, а також знайти оптимальне співвідношення між показниками прибутковості діяльності, ризикованості та рівнем ліквідності. Найбільш ваговою для банківської діяльності є практика та методологія контролю та управління банківськими ризиками

Дослідженням проблеми формування системи ризик-менеджменту в банку присвячено багато наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених. До вітчизняних науковців належать: Бобиль В. В., Вовчак О. Д., Вовченко О.С., Волошина-Сідей В., Писарева А., Гуріна О. В., Дацків Н., Добровольська Е. В., Долінський Л., Дронь М. А., Зверук Л.А., Коваль Н.О., Кремень В. М., Кремень О. І., Колос В. І., Корнева Н. О., Петик Л. О., Покотильська Н. В., Стренадко В., Ширяєва Л., Юдіна С. В., Янісів Ю. В. та інші. Можна відзначити, що попри наявність значної кількості наукових напрацювань відносно проблем банківських ризиків, питання ефективності системи ризик-менеджменту в банках та заходів щодо її покращення залишаються недостатньо вирішеними як в теоретичному, так і в методично-практичному аспектах. Ці обставини визначили актуальність теми роботи, обумовили мету, завдання та змістовну спрямованість дослідження.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є розвиток теоретико-методологічних основ дослідження банківських ризиків та обґрунтування практичних напрямів удосконалення системи ризик-менеджменту в діяльності банківської установи.

Відповідно до поставленої мети були вирішені такі **завдання**:

- розглянути теоретико-методичні засади удосконалення системи ризик-менеджменту банківської установи;
- оцінити ефективність системи ризик-менеджменту АТ «Державний ощадний банк України»;
- дати фінансово-економічну характеристику банківської установи;
- оцінити фінансове становище банківської установи та проаналізувати суттєві ризики банківської установи;
- дослідити вплив ризиків на фінансові результати комерційного банку на основі аналізу чутливості;
- визначити стратегію управління фінансовими ризиками АТ «Державний ощадний банк України» за рівнем їх суттєвості;
- зробити висновки.

Об'єктом дослідження є процес удосконалення системи ризик-менеджменту банківської установи.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні рекомендації щодо удосконалення системи ризик-менеджменту комерційного банку.

Елементами наукової новизни одержаних результатів роботи є розробка і обґрунтування пропозицій щодо удосконалення в системи ризик-менеджменту комерційного банку і полягають в обґрунтуванні визначення стратегії управління фінансовими ризиками АТ «Державний ощадний банк України» за рівнем їх суттєвості.

Практичне значення одержаних результатів визначається обґрунтованими пропозиціями щодо удосконалення системи ризик-менеджменту діяльності банківської установи, сутність яких зводиться до обґрунтування стратегії управління фінансовими ризиками за рівнем їх суттєвості на 2023-2025 рр. та вивчення рівня впливу основних суттєвих ризиків на фінансові результати комерційного банку.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались такі **методи дослідження**: спостереження, порівняння, розрахунок, вимірювання,

експеримент, узагальнення, абстрагування, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія, ранжирування тощо.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи знайшли відображення у матеріалах конференцій: Світ наукових досліджень. Випуск 23 (24-25 жовтня 2023 року); Сімдесят дев'яти економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки (26-27 жовтня 2023 р.).

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 2 тези наукових конференцій.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 46 найменувань, 5 додатків. Основний текст викладений на 77 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 39 таблиць, 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Сутність ризик-менеджменту банківської установи

Сучасний ринок банківських послуг розвивається під впливом різних факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, що спричиняє підвищення рівня ризиковості. За таких умов створення ефективної системи, яка б мала змогу здійснювати якісне управління ризиками в банківських установах стає нагальною потребою. Деталізація менеджменту банківської установи за різними напрямками діяльності в тому числі управлінської дозволило виділити окремою складовою ризик-менеджмент банку.

Таке виокремлення відбувається через різноманіття видів ризиків, з якими банк зіштовхується у своїй діяльності та які виникають під час руху фінансових ресурсів банку. У банківській справі ризики не означають неминучі негативні наслідки, навпаки необхідно розумно збалансовувати обсяги бажаного прибутку з рівнем припустимого ризику.

Досліджені наукові праці закордонних та вітчизняних вчених дозволяють зробити висновок про існування двох підходів до визначення ризиків. Якщо перша [14, 27] розглядає ризик як загальносистемне явище та формує окрему науку – теорію ризиків, то другий [2, 7] зосереджується на врахування фактору ризику в економічних науках, в тому числі і у банківській справі. Деякі тлумачення категорії «банківський ризик» зведено у табл. 1.1.

Виходячи з того, що ризик об'єктивно існує, необхідно використовувати такий механізм управління ризиком, який би дозволив враховувати ризики при прийнятті управлінських рішень. Саме цей механізм отримав назву ризик-менеджмент, під ним розуміємо сукупність заходів, методів, прийомів та інструментів, використання яких дозволяє з певною мірою ймовірності

передбачити ризикові події та розробити низку заходів щодо мінімізації або нівелювання негативних наслідків [11].

Таблиця 1.1 – Тракткування поняття « банківський ризик» різними науковцями

№	Визначення	Автори
1	Банківський ризик – це ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників	Добровольська Е. В., Покотильська Н. В. [9]
2	Під банківським ризиком розуміють загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання запланованих доходів, а також потенційну можливість отримати додатковий прибуток у разі реалізації певних, прийнятних для банку, фінансових ризиків	Лисяк Л.В., Губа М.О. [25]
3	Банківський ризик – це ймовірність відхилення від запланованих (очікуваних) показників діяльності банку через здійснення активнопасивних операцій, їх організацію, стан корпоративного управління та вплив факторів зовнішнього середовища, наслідки якої можуть бути негативними, нульовими або позитивними	Дронь М. А. [12]
4	Ризики банківської діяльності – ймовірність того, що події, очікувані або не очікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку	Котик О.В., Любовська М.М. [17]
5	Банківський ризик – це певна ситуативна характеристика діяльності банків, яка показує невизначеність її результатів і відображає вірогідність відхилення дійсності від запланованого.	Соколовська Н. С. [35]

Джерело: згруповано автором на основі літературних джерел

Виходячи з того, що ризик об'єктивно існує, необхідно використовувати такий механізм управління ризиком, який би дозволив враховувати ризики при прийнятті управлінських рішень. Саме цей механізм отримав назву ризик-менеджмент, під ним розуміємо сукупність заходів, методів, прийомів та інструментів, використання яких дозволяє з певною мірою ймовірності передбачити ризикові події та розробити низку заходів щодо мінімізації або нівелювання негативних наслідків [11]. Як і певна система, ризик-менеджмент спирається при функціонуванні на визначені принципи, виконує низку функцій та реалізовує певний перелік завдань.

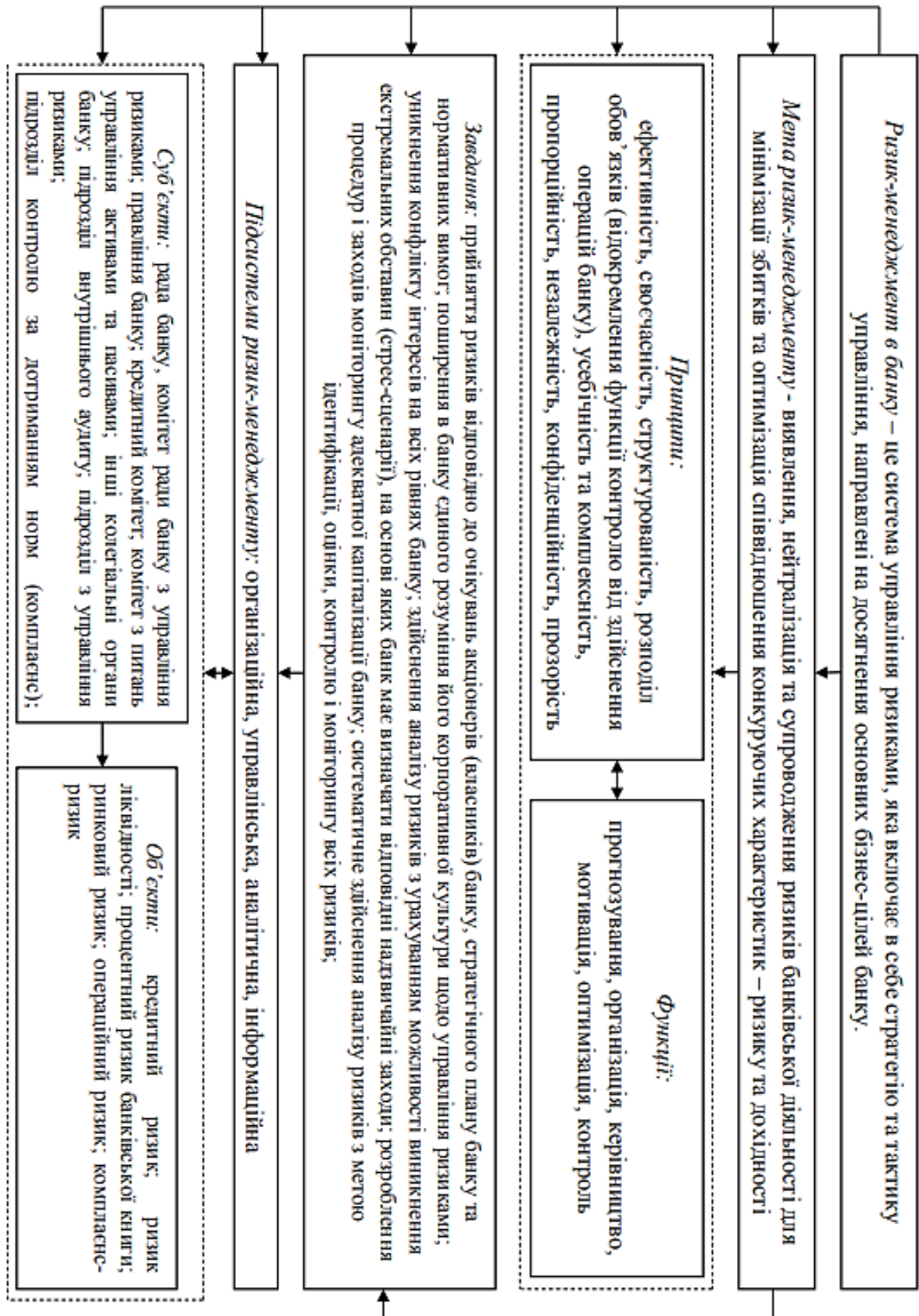

Рисунок 1.1 – Структурно-логічна схема системи ризик-менеджменту в банку

Джерело: складено автором на основі літературних джерел [39, 44]

Також в цій системі можна виділити об'єкти та суб'єкти управління. При реалізації функцій система використовує набір інструментів та методів, які найбільш ефективно зможуть виконати поставлену задачу. На рис. 1.1 представлена структурно-логічна схема системи ризик-менеджменту банківської установи.

Для кожного окремого банку система ризик-менеджменту буде різнитись, оскільки вона має будуватись з врахуванням особливостей діяльності банківської установи, обсягів здійснюваних операцій, профілям притаманних їм ризикам, відповідати характеру та стратегії розвитку банку [44].

Саме така система буде відповідати вимогам ефективності, комплексності, гнучкості та адекватності, а відтак зможе вирішувати поставлені перед нею завдання.

Для ефективної роботи система ризик-менеджменту має входити до загальної системи стратегічного управління фінансовою стійкістю банку, а відтак виконувати низку функцій [15].

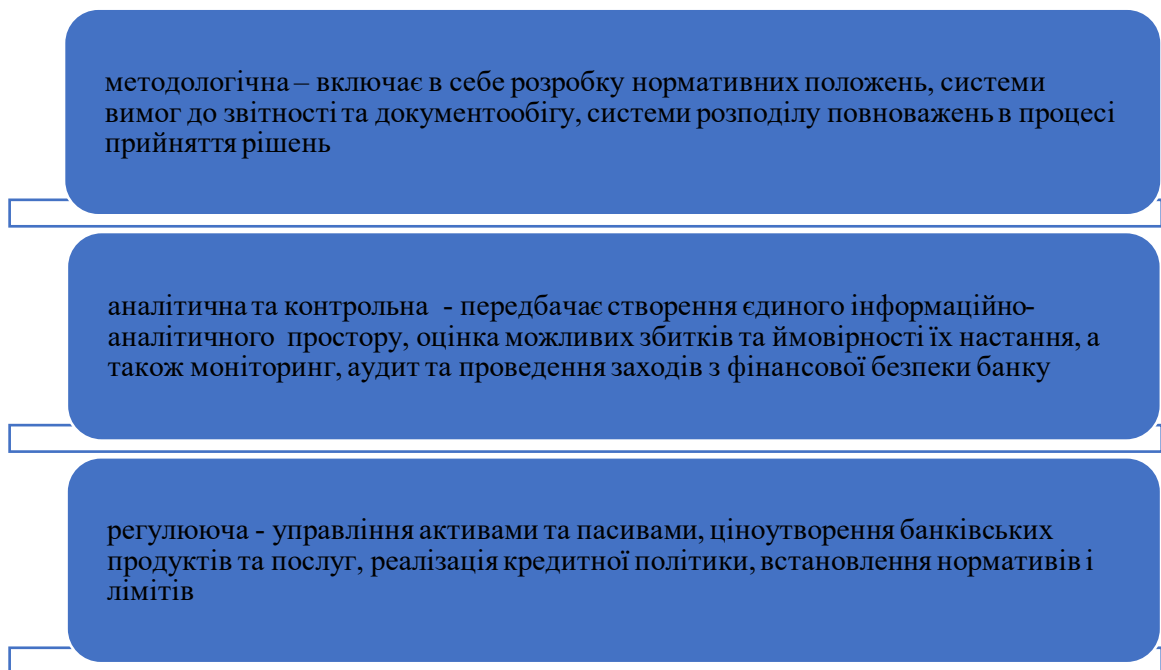

Рисунок 1.2 – Функції ризик-менеджменту банківської установи

Джерело: складено автором на основі літературних джерел [15, 18, 24]

Система ризик-менеджменту має охоплювати стратегію, напрями підтримки банку, а також моніторинг і контроль. У стратегії прописується

структура та організація управління ризиками, а також визначено ризик-апетит та затверджуються рівні ризик-апетиту по операціям. Під підтримкою бізнесу маємо на увазі організацію ефективного процесу управління ризиками, зокрема процесу прийняття рішень щодо ризиків, оптимальне використання ресурсів в умовах їх обмеженості, а також визначення політик та процедур, які зможуть контролювати ризикові події та їх наслідки [24]. Контроль за ризиками передбачає формування різних видів звітності, контроль за дотриманням вимог нормативної бази щодо банківської діяльності, визначення інструментів для вимірювання рівня ризиків.

Лише злагоджене функціонування підсистем ризик-менеджменту може забезпечити ефективну роботу всієї системи. В загальній системі ризик-менеджменту прийнято виділяти її організаційну складову та аналітичну.

Організаційна підсистема вимагає створення певних структурних підрозділів, які будуть управляти певними ризиками та організацію їх роботи. Така організація має забезпечити оптимально розподілити між різними підрозділами цілі та завдання з управління ризиками [22].

Функціональна присутність – це основне питання, яке має вирішити організаційна підсистема ризик-менеджменту, тобто має бути структурний підхід до організації загальної системи. Також включаються питання стратегічного характеру в середньостроковій та довгостроковій перспективі, визначення цілей, формування спеціалізації банківської діяльності та відповідно до цього формування продуктового ряду. Організаційна підсистема має обрати за яким принципом буде побудована система ризик-менеджменту та чи буде вона централізованою чи децентралізованою [23]. Організаційна або інакше кажучи – управлінська – підсистема встановлює повноваження структурних одиниць, які вони використовують в процесах управління різними видами ризиків та при прийнятті рішень щодо нівелювання чи мінімізації їх негативних впливів на роботу банківської установи.

Ще однією підсистемою ризик-менеджменту банку є аналітичний блок, який умовно складається з двох частин – індивідуальні ризики та сукупний

ризик. Основне завдання аналітичної складової ризик-менеджменту провести аналіз, оцінити та зробити відповідні висновки щодо розміру індивідуальних ризиків та сукупного.

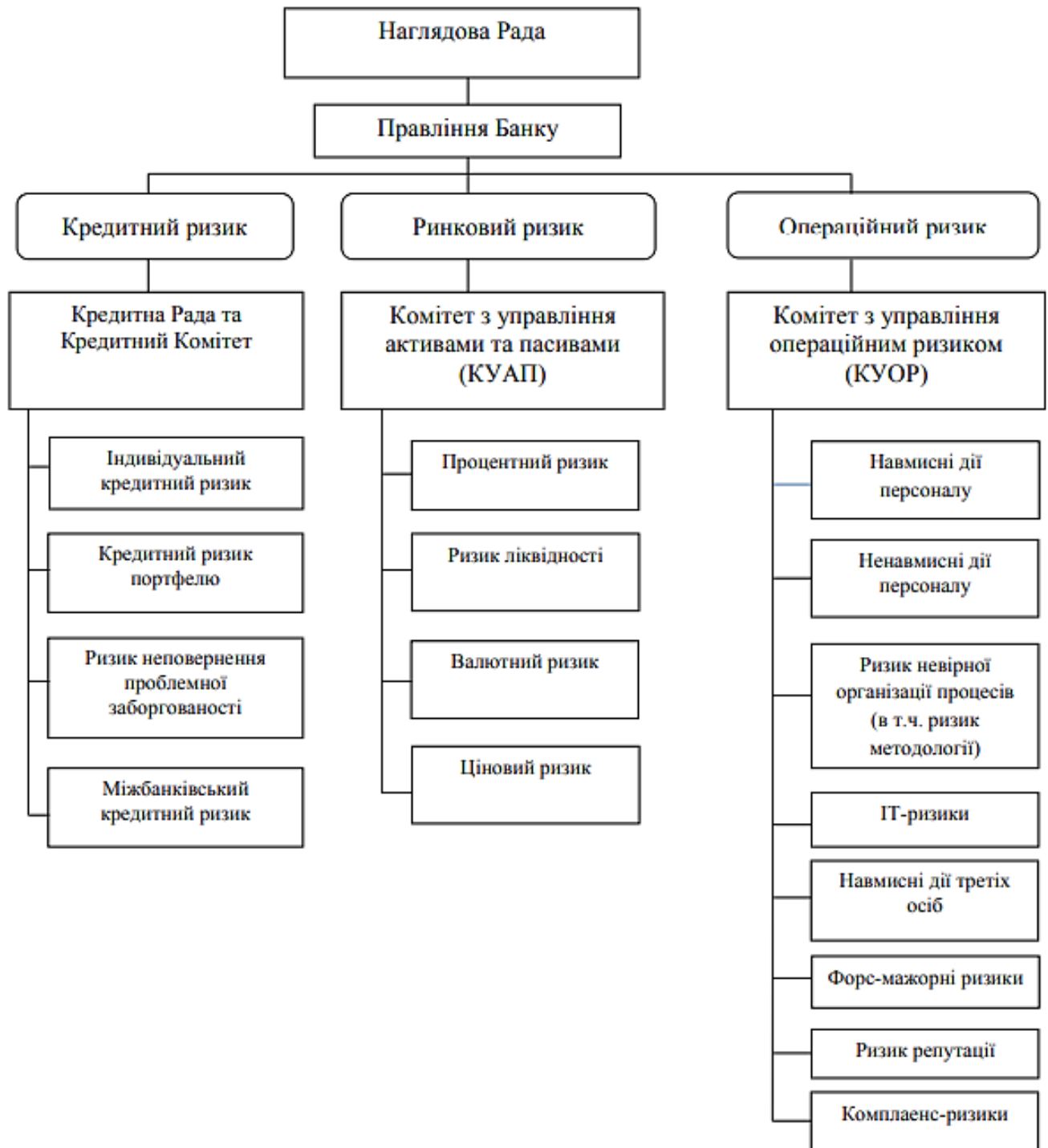

Рисунок 1.3 – Організаційна структура ризик-менеджменту в банку

Джерело: складено автором на основі літературних джерел [26, 30]

Отримані результати на основі сформованої системи показників, інструментів та методів оцінки ризиків є основою для подальшої роботи багатьох

підрозділі в банку, регулятора та незалежних агенцій [26]. Ця підсистема формує культуру ризику, що в свою чергу допомагає при вирішенні проблеми недовіри до банків.

1.2 Сучасні підходи до класифікації банківських ризиків та методи управління ними

Розглянемо більш детально сучасні підходи до класифікації банківських ризиків для більш ґрунтовного розуміння сутності управління ними та визначимо методи якими користуються банківські установи при здійсненні ризик-менеджменту.

Як було з'ясовано вище, будь-яка діяльність, у томи числі банківської установи, стикається з різного роду ризиками ,в тому числі підпадає під вплив фінансових ризиків. Економічне трактування категорії ризик сприймає його як широкий набір подій, що безпосередньо впливають на діяльність суб'єктів господарювання та відображаються на його фінансових результатах, а також низку тих подій, що мають опосередкований вплив і лише побічно знаходять відображення на результатах діяльності [25].

Деякі наукові дослідження схильні розглядати ризик як суто негативне явище, що тягне за собою втрати економічного та фінансового характеру. Проте більш глибоке вивчення ризиків в розрізі окремих сфер та видів діяльності призвело до появи великого різноманіття визначень сутності фінансового ризику (табл. 1.3)

НБУ під фінансовими ризиками розуміє ті, види ризиків, які піддаються кількісному виміру [30]. Класифікація банківських ризиків за методологією рекомендованою НБУ, наведено в табл. 1.4.

В подальшому дослідженні ми будемо розуміти під фінансовими ризиками такі види ризиків, які супроводжують реалізацію активних та пасивних операцій банківської установи та можуть бути кількісно обчислені.

Таблиця 1.3 – Дослідження сутності категорії «фінансовий ризик» на прикладі різних тлумачень цієї категорії

№	Автори	Визначення категорії
1	Слатвінська М. О. [34]	ризик, викликаний невизначеністю природних, людських та економічних факторів, що за несприятливих умов можуть призвести до збитків у господарсько-фінансовій діяльності.
2	Юдіна С. В., Нагорнюк Г. О. [40]	ризик не отримати задовільний фінансовий результат
3	Вовченко О.С. [4]	ризик, пов'язаний зі здійсненням фінансової операції, початковий і кінцевий стани якої мають грошову оцінку, а мета полягає в максимізації доходу (або якогось іншого фінансового показника), при цьому її кінцевий результат невідомий
4	Петик Л. О., Янісів Ю. В. [27]	ризик фінансового підприємництва чи фінансових угод, коли в ролі товару виступають валюта, цінні папери, грошові кошти

Джерело: складено автором на основі літературних джерел

В подальшому дослідженні ми будемо розуміти під фінансовими ризиками такі види ризиків, які супроводжують реалізацію активних та пасивних операцій банківської установи та можуть бути кількісно обчислені.

Як і будь-який суб'єкт економічної діяльності банк ставить на меті проведення беззбиткової діяльності при цьому забезпечуючи оптимальний рівень співвідношення між прибутковістю та рівнем ризику за окремими бізнес-процесами. Саме така ідея покладається в основу стратегії ризик-менеджменту, що розробляється банківською установою.

З організаційної схеми ризик-менеджменту видно, що питання управління ризиками розглядаються на різних рівнях, в тому числі в процесі управління приймають участь Наглядова Рада банку, його Правління, а також Управління внутрішнього аудиту та Департамент ризик-менеджменту [22].

Таблиця 1.4 – Класифікація банківських ризиків за методологією НБУ

Група	Вид	Складові
Фінансові ризики (висока ймовірність визначення кількісної величини ризику)	Кредитний	ризик країни
		трансфертний ризик
		ризик контрагента
		ризик інвестицій у дочірні компанії
	Ліквідності	балансовий ризик
		ризик ліквідності ринку
	процентний ризик банківської книги	ризик розривів
		базисний ризик
		ризик опціонності
	Ринковий	ризик дефолту
		процентний ризик торгової книги
		ризик кредитного спреду
		фондовий ризик
		валютний ризик
		товарний ризик
		ризик волатильності
	Операційно-технологічний	
Функціональні ризики (низька ймовірність визначення кількісної величини ризику)	ризик репутації	
	комплаєнс-ризик	
	юридичний	
	стратегічний	

Джерело: складено автором на основі рекомендацій НБУ [30, 32]

Ефективне управління передбачає формування підґрунтя для проведення аналітичної роботи, а для цього доцільно сформулювати розуміння з якими саме видами та групами ризиків стикається банк у своїй діяльності. Класифікацію фінансових ризиків банку наведена у табл. 1.5.

Як вже зазначалось, аналітична підсистема ризик-менеджменту зосереджена на оцінці та аналізі ризиків, в свою чергу на якість отриманого результату впливають вибір методів оцінки, складність проведення розрахунків та час витрачений на проведення аналізу, точність оцінки тощо [14]. В табл. 1.6. наведені основні методи кількісної та якісної оцінки ризиків в розрізі їх переваг та недоліків.

Об'єктивність виноситься як головна перевага при здійсненні оцінки фінансових ризиків за допомогою кількісних методів. Як показує практика, то зазвичай методи якісної оцінки ризиків або так звані аналітичні

використовуються фахівцями для оцінки ринкових ризиків та ризиків ліквідності. Що стосується кількісних методів або статистичних, то частіше за їх допомогою оцінюються кредитні ризики.

Таблиця 1.5 – Класифікація ризиків за ступенем впливу на Банк

Вид ризику	Ймовірний вплив на банківську діяльність
кредитний ризик	ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників через втрату збалансованості між активами і пасивами банку та нездатність залучити певні ресурси для реалізації стратегічного плану розвитку установи
ризик ліквідності	ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників через втрату збалансованості між активами і пасивами банку та нездатність залучити певні ресурси для реалізації стратегічного плану розвитку установи
операційний ризик	ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників через порушення банківських правил та/або систем контролю за обробленням, проведенням операцій, документацією, що виникає як унаслідок зовнішніх причин, так і через помилки працівників банку
ризик зміни процентної ставки	ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників в результаті несприятливих змін рівня ринкових процентних ставок
валютний ризик	ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників надходжень і капіталу через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали
ринковий ризик	ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників через зміну процентних ставок, валютних курсів, вартості цінних паперів або інших активів

Джерело: узагальнено автором на основі літературних джерел [18, 39, 43]

Недосконала система ризик-менеджменту може призвести до погіршення економічних показників діяльності банку, а отже якісне покращення процесу управління це питання нагальне та актуальне. Саме тому банки знаходяться в постійному пошуку методів та моделей, що дозволять отримати більш точні результати оцінок впливу ризиків, прогнозів та прорахунків. Одні з таких моделей, що зараз привертають увагу банківських фахівців є моделі «COSO» і «FERMA» [5, 12].

Таблиця 1.6 – Порівняльна характеристика методів кількісної та якісної оцінки фінансових ризиків банку

Метод	Переваги	Недоліки
Якісні методи		
Експертний метод (Дельфі, «дерева рішень», коефіцієнтний аналіз, рейтинги, Сааті)	Ефективний при відсутності достовірної інформації чи її недостатності, детальна інформація, індивідуальний підхід, врахування впливу кризових явищ	Суб'єктивний характер, відсутність систематичного збору інформації; відсутність узагальнених даних
Метод аналогій	Незначні витрати у процесі виконання, універсальність, розрахунок максимальних втрат	Складно створити умови, у яких повторився б минулий досвід, тривалість аналізу, спотворення оцінки
Кількісні методи		
Статистичний метод (Метод «Монте– Карло», VaR–метод, модель багатофакторної кореляції)	Високий рівень визначення розмірів збитку та ймовірності їх настання, об'єктивний характер	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації, тривалість оцінки
Аналітичний метод (стрес-тестування, дюрація, GAP-аналіз, метод EVE, метод NII)	Наявність факторного аналізу параметрів, об'єктивний характер	Трудомісткість

Джерело: узагальнено автором на основі літературних джерел [2, 3, 11]

Ці моделі наголошують на тому, що система ризик-менеджменту не має зводитись лише до управління ризиками, вона має бути системою, що управляє банківською установою з урахуванням ризиків на всіх етапах функціонування.

Зазначені моделі систему ризик-менеджменту підпорядковують наступним правилам [16]:

- стратегічні цілі банківської установи мають бути вимірюваними для того, щоб у будь який момент часу мати змогу оцінити чи досягаються поставлені цілі;
- на основі класифікації загроз за різними ознаками формується перелік ризиків, що можуть негативно вплинути на досягнення визначених цілей;

- за кожним ризиком, що притаманний банку визначається метод його оцінювання;
- способи зменшення ризиків базуються на складених описах та систематизації цих ризиків;
- заходи з управління ризиками групуються у певних описах, а також в них зазначаються напрями реалізації цих заходів;
- система моніторингу ризиків має в тому числі визначати ефективність ризик-менеджменту, рівень його своєчасності та дієздатності всієї системи;
- доцільно розробити внутрішню систему контролю за ризик-менеджментом та проводити перевірки з певною періодичністю на відповідність вимогам стандартів або процедур [16].

Таблиця 1.7 – SWOT – аналіз методів оцінки фінансових ризиків банку

Поле SO (сильні сторони / можливості)	Поле ST (сильні сторони / загрози)
- ідентифікація фінансових ризиків; - можливість на початковому етапі оцінити ступінь ризикованості банківського продукту; - поєднання взаємодоповнюючих якісних і кількісних методів оцінки; - вироблення ефективної антикризової політики	- можливість аналізу і оцінки різних варіантів розвитку подій; - можливість обліку різних чинників фінансових ризиків в рамках одного підходу, при використанні в них ймовірнісних характеристик
Поле WO (слабкі сторони / можливості)	Поле WT (слабкі сторони / загрози)
- встановлення орієнтиру в якісному вираженні, наприклад, «мінімальний ризик», «середній ризик», «максимальний ризик»; - зіставлення ефективності різних інструментів управління фінансовим ризиком: уникнення, зниження, прийняття	- можливість спотворення оцінок; - наявність великої кількості варіантів розвитку подій в умовах невизначеності

Джерело: складено автором на основі літературних джерел [27, 34]

Щодо використовуваних якісних та кількісних методів оцінки ризиків, що притаманні банківській діяльності, то потенціал їх використання, особливо у період кризи, можна оцінити за допомогою SWOT-аналізу (табл. 1.7.)

Як свідчать результати проведеного аналізу, ефективність управління фінансовими ризиками, що притаманні банку в умовах кризи може бути

забезпечене лише у разі комплексного використання як якісних, так і кількісних методів оцінювання.

Підсумовуючи, зазначимо, що основними заходами з управління ризиками банківської установи доцільно віднести: скорочення величини ризику за допомогою таких методів як диверсифікація, використання лімітів, попереднє формування резервів під деякі операції банку; перерозподіл ризику, такий метод може бути використаний при передачі його на аутсорсинг; прийняття ризику, якщо його величина не виходить за визначені банком межі толерантності [35].

На основі зазначеного вище, пропонуємо розглянути матрицю управління фінансовими ризиками банку (табл. 1.8.).

Таблиця 1.8 – Матриця управління фінансовими ризиками банку

Ймовірність настання фінансового ризику	Розмір втрат від фінансового ризику		
	мінімальний	середній	максимальний
низька	Прийняття ризику	Скорочення величини ризику	Скорочення величини ризику та його перерозподіл
середня		Скорочення величини ризику та його перерозподіл	Перерозподіл ризику
висока	Скорочення величини ризику		Уникнення ризику

Джерело: складено автором на основі літературних джерел [13, 24, 27]

Таким чином, система ризик-менеджменту банку має доповнювати існуючі системи при цьому залишаючись самостійним блоком в загальній системі управління банківською установою. Підвищення ймовірності настання кризових явищ, змушує банки впроваджувати нові моделі управління ризиком, а загальні стратегічні цілі будувати з врахуванням можливого впливу ризиків. Це дозволить отримувати заплановані результати та вчасно уникати негативних наслідків.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ОЩАДНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика діяльності банківської установи

На сьогодні економічне середовище в якому функціонує АТ «Державний ощадний банк України» оцінюється нами як складне. Так, за 2022 р. через воєнні дії на території країни підвищилась вартість логістики, спостерігаються дефіцити електроенергії, відбувається руйнування інфраструктури та знищення активів підприємств. Окупація територій, зниження посівних площ, уповільнення або призупинення виробництва в розрізі певних галузей – це призводить до погіршення очікувань бізнесу та скорочення економічної діяльності. Протягом 2022 р. НБУ та Уряд приймали низку заходів, спрямованих на збереження стабільності фінансової системи, стимулювання і підтримку бізнесу. АТ «Державний ощадний банк України», який за конкурентною позицією належить до системно важливих банків України, активно надає кредитну підтримку пріоритетним галузям економіки, у повному обсязі забезпечує доступність банківських послуг, реалізує заходи з мінімізації наслідків кризових ситуацій та загроз.

За підсумками 2022 р. банк займає лідируючі позиції за обсягом наданих кредитів та 2 місце за обсягом отриманих депозитів та активів. Також є найбільшим банком за кількістю відділень та посідає 2 місце за можливістю доступу до банкоматів та платіжних терміналів.

АТ «Державний ощадний банк України» є універсальним банком, який пропонує широкий спектр послуг як для роздрібного бізнесу, так і для малого та середнього і корпоративного секторів.

Протягом аналізованого періоду активи АТ «Державний ощадний банк України» збільшились на 35674 млн. грн. або на 15%.

Таблиця 2.1 – Основні послуги АТ «Державний ощадний банк України» в розрізі груп клієнтів

банківські продукти та послуги	Види наданих послуг
Основні продукти роздрібного бізнесу	
пасивні продукти	строкові депозити, зарплатні проекти, пенсійні й соціальні рахунки, спеціальні поточні рахунки та дебетові картки (в т.ч. цифрові та віртуальні)
активні продукти	автокредитування, споживче та іпотечне кредитування, кеш-кредити, кредитні картки, державні програми стимулювання придбання житла
продукти, що генерують комісійний та торговий дохід	платежі фізичних осіб, внутрішні та міжнародні перекази, оренда індивідуальних сейфів, обмін валют, операції з банківськими металами
соціальні виплати та виплати фондів	
додаткові сервіси	система дистанційного обслуговування «Ощад 24/7», кваліфікований електронний підпис
Основні продукти ММСБ	
пасивні продукти	строкові депозити, депозити на вимогу, поточні рахунки
активні продукти	кредитування на поповнення обігових коштів, придбання автотранспорту та обладнання, овердрафти, програми кредитування в рамках співпраці з міжнародними організаціями, фінансування за участю ЕКА, програми співпраці з Фондом розвитку підприємництва, програма мікрокредитування, гарантії та авалювання векселів; програми підтримки кредитування з Львівською, Чернівецькою, Закарпатською та Одеською обласними державними адміністраціями
додаткові сервіси	- система дистанційного обслуговування рахунків клієнтів ММСБ CorpLight, яка відповідає сучасним ринковим вимогам та входить до ТОП-3 на ринку за функціональністю; - участь у державній програмі надання грантів на створення та розвиток власного бізнесу
Основні продукти корпоративного бізнесу	
Активні продукти	кредитування на поповнення обігових коштів, капітальних витрат; фінансування в рамках виконання державних програм; фінансування за участю ЕКА; реалізація інвестиційних проектів; торговельне фінансування;
Пасивні продукти	залучення коштів на умовах строкового розміщення
розрахункове-касове обслуговування	відкриття та ведення поточних рахунків, операції з купівлі-продажу валюти, касове обслуговування, платежі в іноземній/національній валюті, платіжні операції з використанням рахунків умовного зберігання, платіжні операції за поточними рахунками зі спеціальним режимом використання, забезпечення розрахунків на ринку природного газу, обслуговування рахунків Пенсійного фонду

Джерело: узагальнено автором на основі даних АТ «Державний ощадний банк України»

Протягом аналізованого періоду активи АТ «Державний ощадний банк України» збільшились на 35674 млн. грн. або на 15%. Найбільш суттєвий вплив

на зростання загальної суми активів банку відбулося за рахунок збільшення обсягів кредитів та заборгованості клієнтів на 19989 млн, грн. Також АТ «Державний ощадний банк України» наростив інвестиційний портфель на 10%, обсяг якого станом на кінець 2022 р. становить 143339 млн. грн.

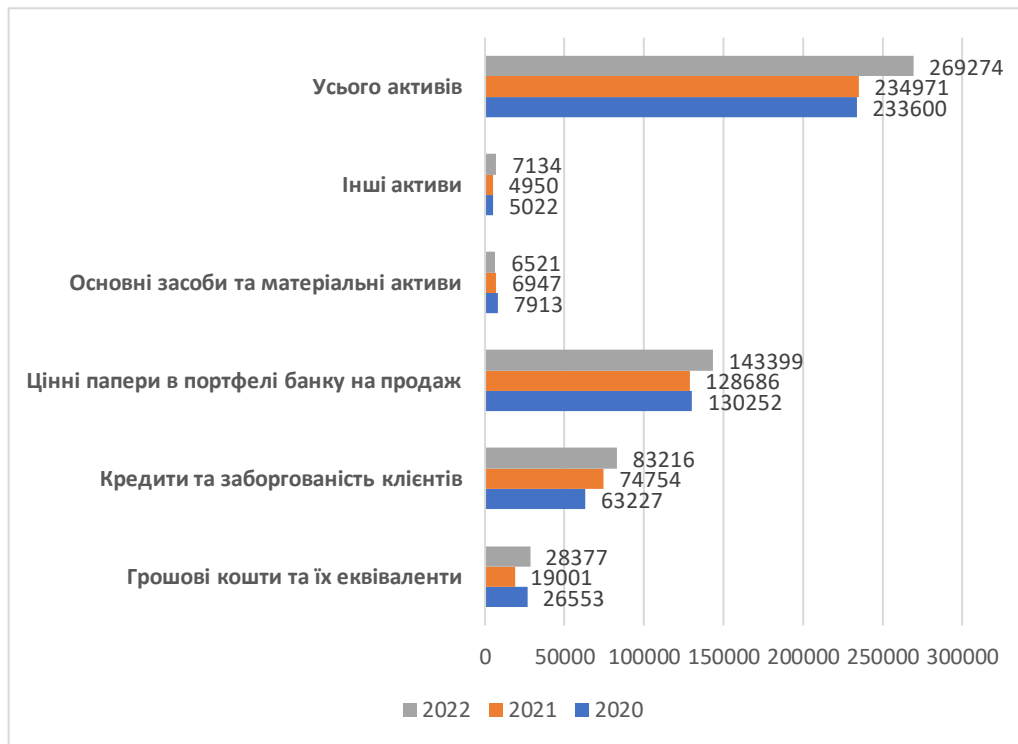

Рисунок 2.1 – Склад активів АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2021 рр., млн. грн.

Джерело: фінансова звітність АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Як бачимо за даними рис. 2.1-2.2. в структурі активів банку весь досліджуваний період більше 50% належить інвестиційному портфелю, близько 30% - чистому кредитному портфелю та решта припадає на інші активи банку. Зазначимо, що протягом 2020-2022 рр. питома вага інвестиційного портфелю дещо скорочується у порівнянні з початком аналізованого періоду на користь кредитного.

Кредитний портфель представлено в більшій мірі заборгованістю корпоративних клієнтів, а також фізичних осіб та клієнтів ММСБ.

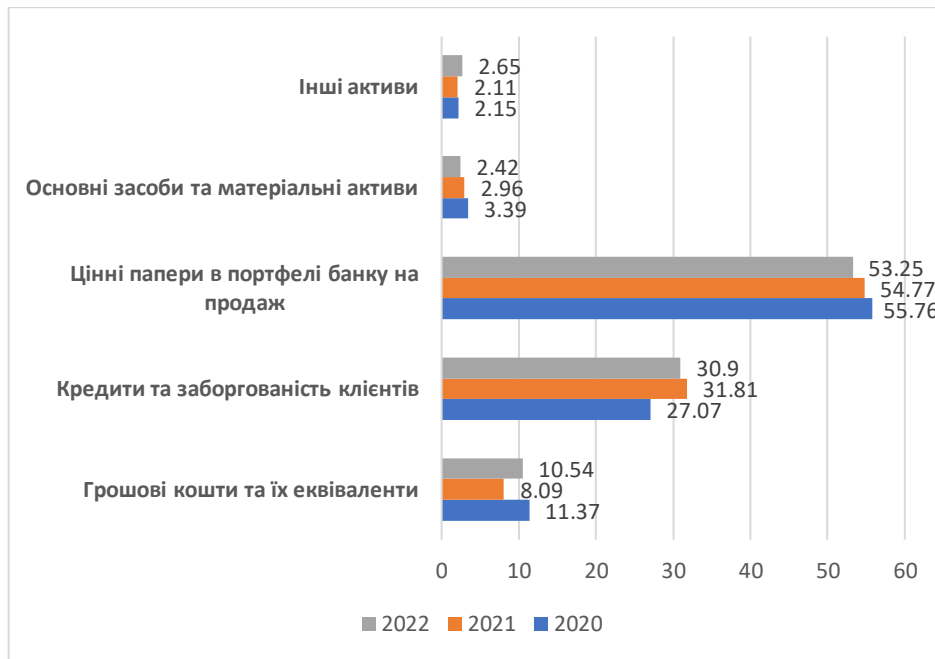

Рисунок 2.2 – Структура активів АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2021 рр., %

Джерело: складено на основі фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022рр.

Як бачимо за даними рис. 2.1-2.2. в структурі активів банку весь досліджуваний період більше 50% належить інвестиційному портфелю, близько 30% - чистому кредитному портфелю та решта припадає на інші активи банку. Зазначимо, що протягом 2020-2022 рр. питома вага інвестиційного портфелю дещо скорочується у порівнянні з початком аналізованого періоду на користь кредитного.

Кредитний портфель представлено в більшій мірі заборгованістю корпоративних клієнтів, а також фізичних осіб та клієнтів ММСБ.

Розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання у національній та іноземній валютах за видами економічної діяльності подано у вигляді діаграм у додатку Б. За цими даними, констатуємо, що протягом 2020-2022 рр. найбільше кредитної підтримки від банку отримують суб'єкти господарювання, що відносяться до галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, а також оптової торгівлі та здійснюють операції з нерухомим майном. В

десятку також входять підприємства сільськогосподарської галузі, виробники харчової продукції та підприємства металургійної галузі.

Початок повномасштабного вторгнення на територію України та продовження військової агресії росії змусило АТ «Державний ощадний банк України» у 2022 р. сфокусувати акумульовані ресурси на підтримці стратегічних галузей економіки. Так, окрім перелічених вище, в структурі кредитування секторів економіки додався сектор державного управління та оборони, а також обов'язкового соціального страхування.

Таблиця 2.2 – Динаміка складу та структури пасивів АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 роки

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн	питома вага, %	сума, млн. грн..	питома вага, %	абсолютне млн. грн	відносне %
1. Кошти банків	5824	2,49	7608	3,24	543	0,20	-5281	9,32
2. Кошти клієнтів	186165	79,69	191453	81,48	233940	86,88	47775	125,66
3. Випущені єврооблігації	11745	5,03	7908	3,37	6042	2,24	-5703	51,44
4. Резерви за зобов'язаннями	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
5. Інші фінансові зобов'язання	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
6. Інші зобов'язання	6636	2,84	5236	2,23	5851	2,17	-785	88,17
7. Субординований борг	1276	0,55	879	0,37	716	0,27	-560	56,11
8. Усього зобов'язань	211646	90,60	213084	90,69	247092	91,76	35446	116,75
9. Статутний капітал	49725	21,29	49725	21,16	49725	18,47	0	100,00
10. Непокритий збиток	-30335	-12,99	-30107	-12,81	-29778	-11,06	557	98,16
11. Резервні та інші фонди банку	14	0,01	13	0,01	13	0,00	-1	92,86
12. Усього власного капіталу	21954	9,40	21887	9,31	22182	8,24	228	101,04
13. Усього пасивів	233600	100,00	234971	100,00	269274	100,00	35674	115,27

Джерело: фінансова звітність АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Зростання у 2022 р. пасивів АТ «Державний ощадний банк України» відбулося за рахунок зростання обсягів коштів клієнтів на 25% в порівнянні з звітними даними 2020р. При цьому варто відмітити значне скорочення коштів банків, які знизились з 5824 млн. грн. у 2020 р. до 543 млн. грн. на кінець 2022 р. Також на 11% скоротились інші зобов'язання банку та на 49% загальна вартість випущених єврооблігацій.

Що стосується структури портфелю строкових депозитів АТ «Державний ощадний банк України» (рис. 2.3.), відмічаємо, що майже на 90% він складається з депозитів отриманих від фізичних осіб – так званий роздрібний сектор, 8% припадає на кошти клієнтів ММСБ та лише 2% - це кошти отримані від юридичних осіб або так званого корпоративного бізнесу.

Як свідчать зведені дані щодо динаміки фінансових результатів АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр. (дод. В) та рис. 2.3., досліджуваний банк отримав за 2022 р. на 2138 млн. грн. чистого прибутку менше ніж за 2020 р.

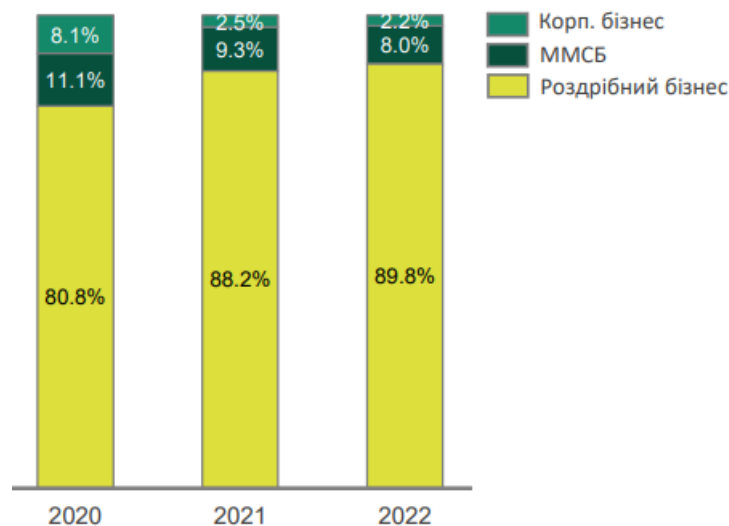

Рисунок 2.3 – Структура строкових депозитів АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр., частка від депозитів, %

Джерело: складено на основі фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

На отриманий результат вплинуло зростання на 87,5% суми чистого процентного доходу, на 1117 млн. грн. збільшився чистий прибуток за рахунок

торгівлі іноземною валютою та на 2020 млн. грн. за рахунок здійснених операцій з похідними фінансовими інструментами.

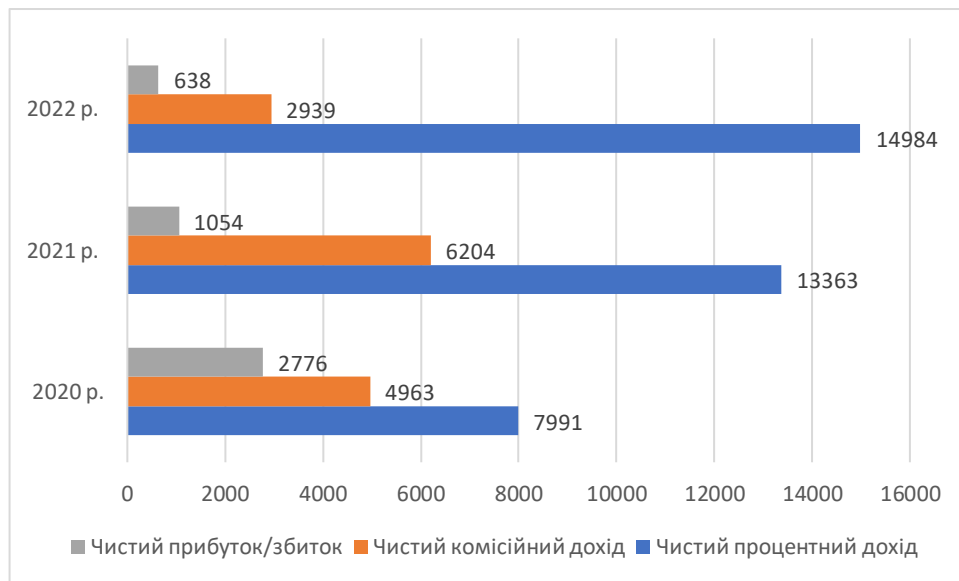

Рисунок 2.4 – Динаміка фінансового результату АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр., млн. грн.

Джерело: фінансова звітність АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Проте відбулося зростання і видаткової частини, так на 2024 млн. грн. знизився чистий комісійний дохід, отриманий банком у 2022 р. в порівнянні з результатами 2020 р. На 78% збільшились інші операційні витрати, а адміністративні зросли майже на 40%. Також банк отримав негативний фінансовий результат від переоцінки іноземної валюти.

Протягом всього аналізованого періоду банк мав здатність за рахунок регулятивного капіталу покривати негативні ефекти від різних видів ризиків у тому числі кредитного. Такий висновок можна зробити на основі даних таблиці 2.3., а саме позитивної динаміки нормативу Н1.

Негативна тенденція до зменшення значення показника Н2 вказує на зменшення достатності регулятивного капіталу банку, відповідно зменшується можливість АТ «Державний ощадний банк України» вчасно та в повному обсязі покривати існуючі заборгованості. Станом на кінець 2022 р. цей показник

становив 14,38%, що на 4,5 п.в. менше ніж у 2020 р., проте він відповідає рекомендованим нормам і є не нижче 10%.

Таблиця 2.3 – Динаміка значень економічних нормативів для оцінки банківських ризиків АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 роки

	2020	2021	2022	Відхилення 2022 р. від 2020 р.
H1, тис. грн.	18 227 473	17 872 702	19 214 581	987108
H2	18,83	17,82	14,38	-4,45 п.в.
H3	13,03	14,07	10,87	-2,16 п.в.
LCR _{BB}	369,2992	294,7787	315,3337	-53,966 п.в.
LCR _{IB}	233,1310	183,1388	212,8642	-20,267 п.в.
H7	20,46	28,25	10,41	-10,05 п.в.
H8	143,50	106,63	93,65	-49,85 п.в.
H9	0,39	0,37	0,27	-0,12 п.в.
H11	0,05	0,05	0,00	-0,05 п.в.
H12	0,14	0,14	0,01	-0,13 п.в.

Джерело: фінансова звітність АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Норматив достатності основного капіталу АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2020-2022 рр. також має тенденцію до зниження, проте його значення перевищує мінімально встановлений поріг у 7%. Загалом цей показник залежить від обсягів кредитного ризику та вказує на те, який обсяг регуляторного капіталу банку треба мати для виконання активних операцій. Станом на кінець 2022 р. H3 визначається на рівні майже 11%, це свідчить про досить успішне виконання умов НБУ до капіталу, при цьому процеси кредитування реалізуються без уповільнення.

Коефіцієнт LCR або покриття ліквідністю має нормативне встановлення значення на рівні 100%, аналізуючи дані зведеної таблиці, відмічаємо позитивним перевищенням розрахованих показників нормативні значення. Це вказує на високий рівень стійкості банку до короткострокових шоків ліквідності, якими характеризуються останні роки – окуповані території, воєнні дії – це все спричинило відтік клієнтів.

Серед банківських ризиків найбільш істотним та найбільш поширеним вважається кредитний ризик. В групі економічних нормативів показники Н7, Н8 та Н9 відносять до нормативів кредитного ризику.

Так, норматив Н7 визначає максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента і за нормативними вимогами не має перевищувати 25%, він обмежує ймовірність настання кредитних ризиків щодо несплати боржником своїх зобов'язань. Як бачимо, протягом аналізованого періоду цей показник скоротився майже вдвічі і станом на кінець 2020 р. становить 10,41%.

Норматив великих кредитних ризиків Н8 встановлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за одним контрагентом або групою та за 2020-2022 рр. знизився майже на 50%. Виходячи з наведених даних, можемо стверджувати, що великі кредитні ризики АТ «Державний ощадний банк України» знаходяться на прийнятному відносно регулятивного капіталу рівні.

Нормативним значенням показника Н9 є не перевищення їм межі у 25%, він встановлюється для контролю та обмеження кредитного ризику, який виникає внаслідок невиконання контрагентами своїх зобов'язань і таким чином накладає обмеження на операції з пов'язаними особами для уникнення ризику та їх негативного впливу на діяльність банку. Дані наведені у таблиці свідчать про виконання АТ «Державний ощадний банк України» встановлених нормативних вимог протягом усього періоду, що аналізується.

Розраховані нормативи Н11 та Н12 відносяться до нормативів інвестування. Н11 встановлює ліміти на обсяги ризику, що стосується інвестування в акції та сертифікати юридичної особи, а норматив Н12 встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання (прямого чи опосередкованого) коштів банку до статутних капіталів будь-яких юридичних осіб, що може призвести до втрати капіталу банку.

Тенденція до зниження цих показників свідчить про те, що наразі АТ «Державний ощадний банк України» свою інвестиційну діяльність сфокусував на портфельних інвестиціях, а не на прямих. Відтак основною метою банку є отримання в подальшому прибутку від їх продажу за рахунок різниці в ціні.

2.2 Аналіз функціонування системи ризик-менеджменту АТ «Державний ощадний банк України»

АТ «Державний ощадний банк України» розробляє та постійно актуалізує різні види політик щодо управління всіма суттєвими для нього ризиками, вони затверджуються Наглядовою радою банку разом із визначенням показників ризик-апетиту (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Види політики управління ризиками в АТ «Державний ощадний банк України»

Джерело: складено автором на основі звітності АТ «Державний ощадний банк України»

З метою досягнення поставлених перед банком цілей та забезпечення його фінансової стійкості, АТ «Державний ощадний банк України» проводить постійну роботу з виявлення ризиків, оцінювання та аналізу, а також моніторить і контролює їх. Фахівці з роботи з ризиками у своїй діяльності спираються на декілька прийнятих банком документів – Стратегію управління ризиками та Декларацію схильності до ризиків, зокрема на структуру суттєвих ризиків, визначені ліміти за видами ризиків та затверджені ризик-апетити за ними.

Ризики, визначені АТ «Державний ощадний банк України» як суттєві, графічно показано на рис. 2.6.

Рисунок 2.6 – Ризики, віднесені Стратегією управління ризиками та Декларацією схильності до ризиків АТ «Державний ощадний банк України» до категорії суттєвих

Джерело: складено автором на основі звітності АТ «Державний ощадний банк України»

Суб'єкти системи управління ризиками АТ «Державний ощадний банк України» зображені на рис. 2.7.

Оскільки управління ризиками банку відбувається на всіх рівнях, то організаційна структура ризик-менеджменту чітко розподіляє обов'язки, повноваження та функції з управління ризиками між всіма суб'єктами центрального управлінського апарату банку, регіональних управлінь та ТВБВ, а також їх відповідальність згідно з таким розподілом.

Функціональний розподіл суб'єктів системи управління ризиками в АТ «Державний ощадний банк України» передбачає застосування трьох ліній захисту. Детально цей розподіл представлено у додатку Г.

Функціонально система ризик-менеджменту АТ «Державний ощадний банк України» забезпечується відповідно до моделі трьох ліній захисту:

- бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки у своїй діяльності приймають ризики, несуть за них відповідальність – це проявляється у здійсненні поточного управління ризиками та складанні поточних звітів, відповідно до визначених повноважень;

- управління ризиками на рівні спеціалізованих підрозділів за видами суттєвих ризиків і комплаєнс, а також в частині управління ризиками ВК/ФТ – управління ризиками здійснюється підрозділом фінансового моніторингу;
- внутрішній аудит – є третьою лінією захисту, цей підрозділ зосереджений на питаннях перевірки та оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками в цілому.

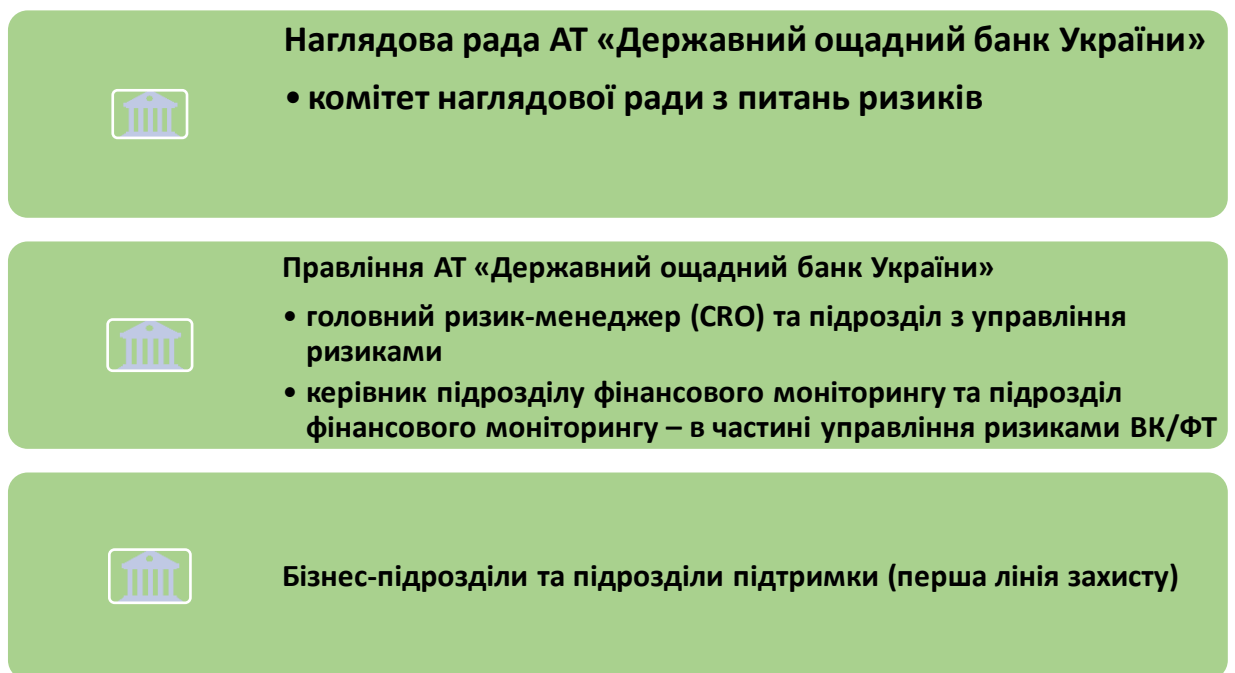

Рисунок 2.7 - Суб'єкти системи управління ризиками АТ «Державний ощадний банк України»

Джерело: складено автором на основі звітності АТ «Державний ощадний банк України»

Система управління ризиками досліджуваного банку здійснює консолідований нагляд за ризиками в розрізі кожної групи, що забезпечує її ефективність. Елементи, що до неї включені та основні задачі по кожному напрямку зображено на рис. 2.8.

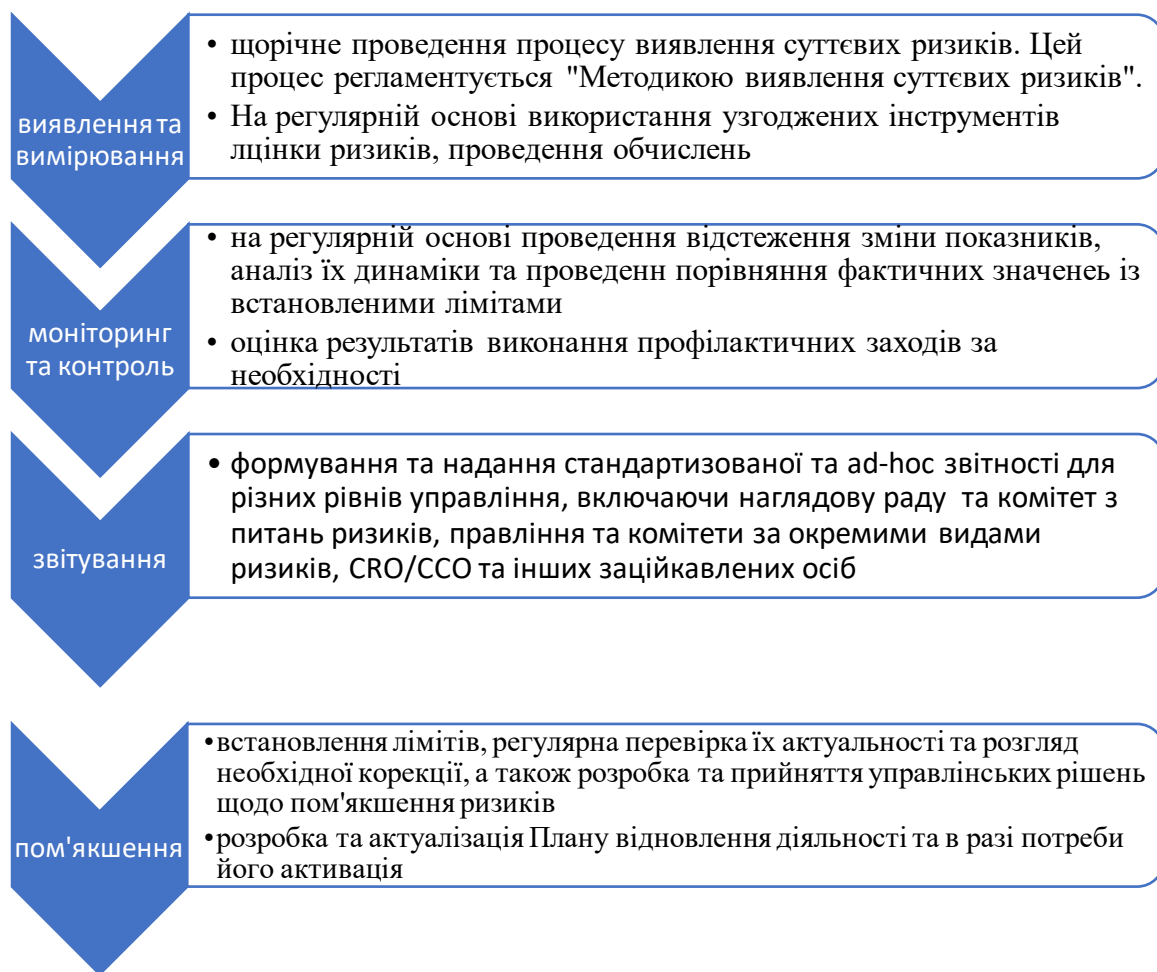

Рисунок 2.8 - Елементи забезпечення ефективної системи управління ризиками АТ «Державний ощадний банк України» із зазначенням їх завдань

Джерело: складено автором

Основні види операцій та види суттєвих ризиків, що генеруються при їх здійсненні, наведено у табл. 2.4.

В своїй діяльності АТ «Державний ощадний банк України» використовує розподіл ризиків рекомендований НБУ. Загальний вигляд суттєвих ризиків зображено на рис. 2.9.

Для АТ «Державний ощадний банк України» прийнятне співвідношення доходності та ризиків базується на принципах ліквідності, максимізації доходності, мінімізації ризиків та принципі диверсифікації. При цьому рівень прийнятного співвідношення має бути не абстрактною чи суб'єктивною величиною, а визначатись банком на основі певних підходів.

Таблиця 2.4 – Перелік суттєвих ризиків АТ «Державний ощадний банк України» із зазначенням видів операцій, які генерують ці ризики

Суттєвий ризик	Види операцій, які генерують ризик
кредитний ризик	операції, що обліковуються банком за активними балансовими або позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 року N 89 (зі змінами). До таких операцій належать усі види кредитних операцій, операції з розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках, операції з придбання цінних паперів, дебіторська заборгованість, у тому числі дебіторська заборгованість за господарською діяльністю, інші активні банківські операції, уключаючи нараховані за всіма цими операціями доходи
ризик ліквідності	операції, що призводять до зміни ліквідної позиції банку, в т.ч.: залучення і розміщення грошових вкладів та кредитів; здійснення розрахунків за дорученням клієнтів та їх касове обслуговування; операції з цінними паперами та валютою/банківськими металами від свого імені, інвестиційні операції, тощо;
ринковий ризик	торгові операції; операції, що впливають на розмір відкритої валютної позиції банку
процентний ризик	банківської книги операції з процентними активами та зобов'язаннями Банку у складі банківської книги
операційний ризик	всі операції Банку
комплаєнс-ризик	всі операції Банку

Джерело: складено автором

Рисунок 2.10 – Графічне зображення прийнятного ризик-апетиту та межі ризику

Джерело: складено автором на основі ...

Зокрема, спираючись на рівень доходності, який встановили акціонери, банк формує власні стратегії розвитку та бізнес-плани; за окремими показниками ризик-апетиту банк встановлює двосторонні ліміти; а також встановлює правила щодо управління ризиками та розробляє показники диверсифікації/концентрації активів. В роботі з позичальниками розробляється власна система оцінки

кредитного рейтингу на основі як власних математичних моделей так і отриманих через аутсорсинг.

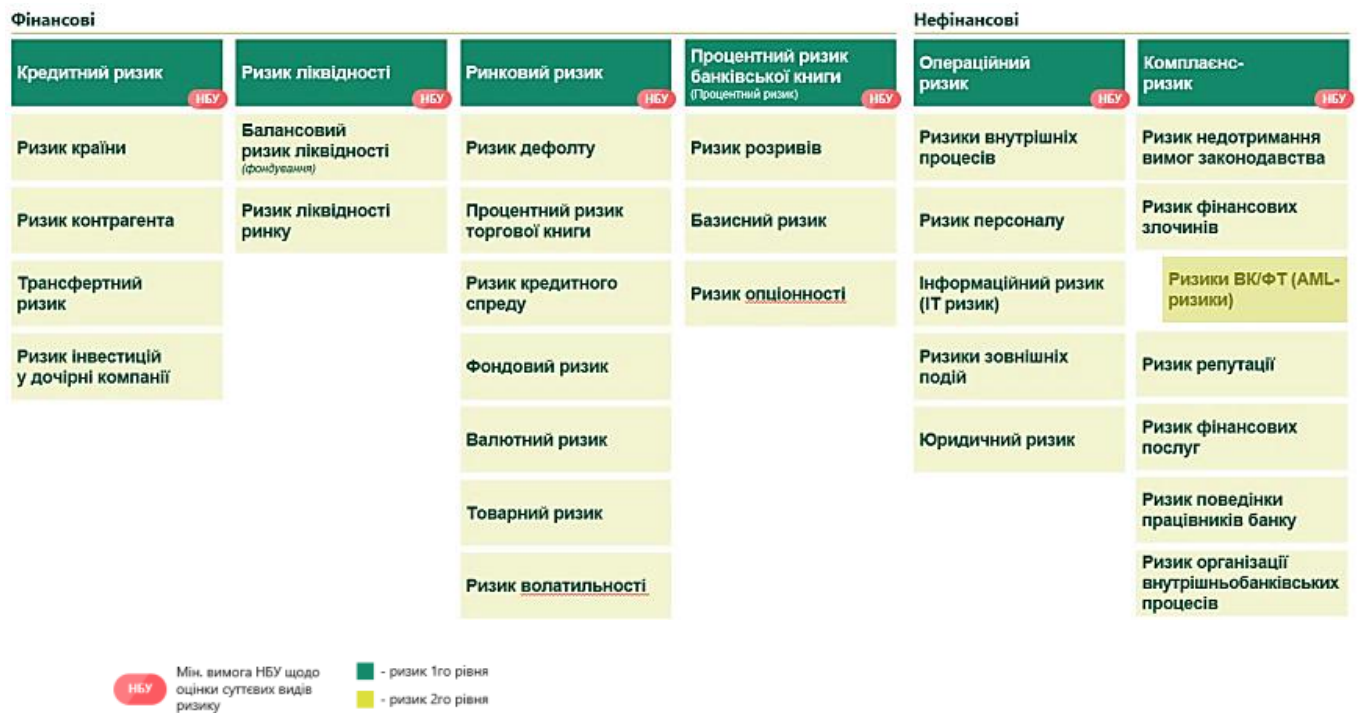

Рисунок 2.9 – Структура ризиків АТ «Державний ощадний банк України» на базі вимог НБУ

Джерело: складено автором на основі відкритої інформації АТ «Державний ощадний банк України»

В АТ «Державний ощадний банк України» ризик-апетит на трьох рівнях, так розраховується сукупний рівень показника, на другому рівні розглядаються ключові показники, які базуються на стратегічних показниках, а також показниках ліквідності, прибутковості, достатності капіталу, та визначається рівень ризик-апетиту для кожного виду ризику. Третій рівень передбачає розрахунок показників, які поглиблюють та доповнюють ключові показники.

2.3. Аналіз ризиків банківської установи

Одним із суттєвих ризиків, яким здійснює управління досліджуваний банк є кредитний ризик, що виникає в процесі здійснення кредитних операцій та операцій з цінними паперами. В своїй роботі АТ «Державний ощадний банк України» постійно актуалізує підходи щодо оцінки рівня кредитного ризику

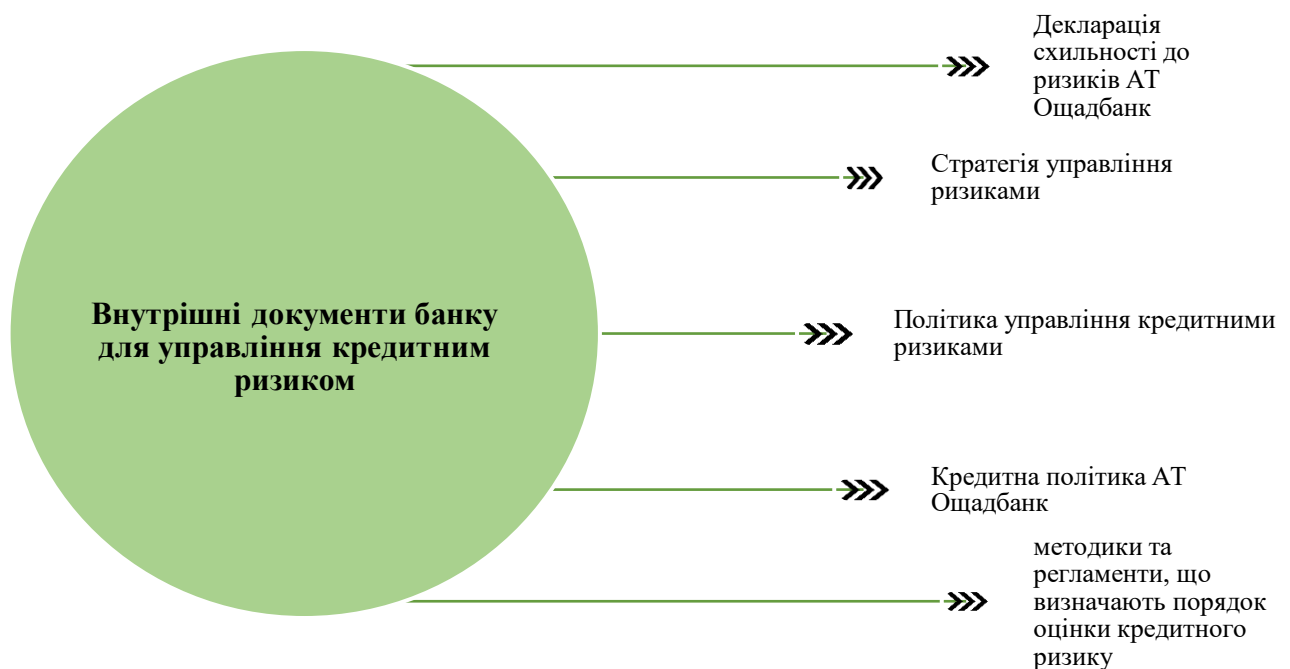

Рисунок 2.11 - Внутрішні документи, які використовує АТ «Державний ощадний банк України» для управління кредитним ризиком

Джерело: складено автором на основі внутрішніх документів АТ «Державний ощадний банк України»

В процесі управління кредитним ризиком фахівці банку ідентифікують ризики, тобто визначають усі можливі джерела ризиків за певною операцією, оцінюють їх величину та вплив і, на основі отриманих розрахунків, встановлюють обмеження щодо величини прийнятних ризиків. Весь процес кредитування супроводжується постійним моніторингом за джерелами ризиками та проводяться відповідні коригування у разі виявлення змін.

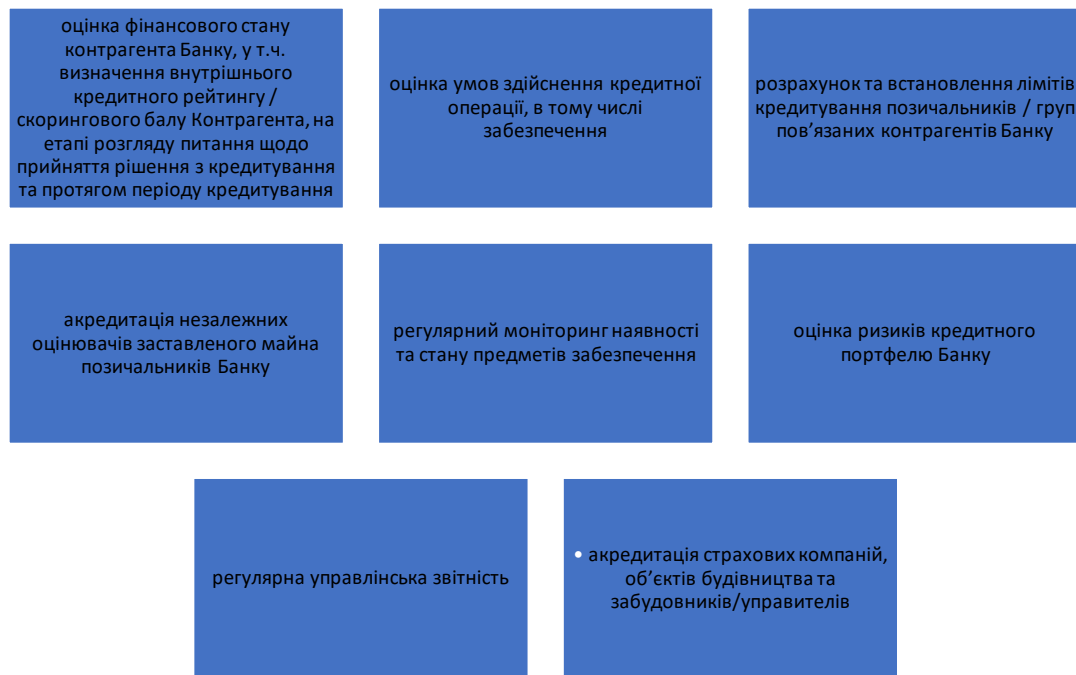

Рисунок 2.12 – Основні методи, що в процесі управління кредитними ризиками використовує АТ «Державний ощадний банк України»

Джерело: складено автором на основі внутрішніх документів АТ «Державний ощадний банк України»

На сьогодні процес з прийняття рішень щодо надання кредитних коштів потенційному позичальнику є централізованим. Так в АТ «Державний ощадний банк України» аналіз кредитоспроможності фізичних осіб здійснюється за допомогою системи «Кредитна фабрика», щодо корпоративного сектору, то в цьому випадку рішення приймає кредитний комітет.

Оцінка потенційних позичальників враховує результати аналізу їх фінансового стану, попередньої кредитної історії, на основі цього визначається рівень ризику для конкретного позичальника. Для фізичної особи-позичальника встановлюються максимальні кредитні ліміти в залежності від рівня доходу, стабільності доходних потоків, якості та ліквідності застави за необхідності.

Таблиця 2.5 – Зведений розподіл кредитів за класами боржника

– фізичної особи за 2020-2022 р. у розрізі валют, млн. грн.

	Назва показника	Розподіл кредитів за класами боржника - фізичної особи														
		усього					національна валюта					іноземна валюта				
		стадія 1	стадія 2	стадія 3	придбані (створені) знецінені кредити	розріз не визначений	стадія 1	стадія 2	стадія 3	придбані (створені) знецінені кредити	розріз не визначений	стадія 1	стадія 2	стадія 3	придбані (створені) знецінені кредити	розріз не визначений
2020	Сума КЗ	5296620	1529453	452410	231260	5424091	5296353	1529453	452410	231260	3742143	267	0	0	0	1681947
	Кредитний ризик	641587	78443	45325	24211	3468328	641587	78443	45325	24211	1797957	0	0	0	0	1670371
2021	Сума КЗ	13789764	482477	132773	114201	3064174	13789726	482387	132326	114004	1854434	38	90	447	197	1209739
	Кредитний ризик	1081669	77464	39832	28469	2716008	1081669	77464	39832	28 469	1507913	0	0	0	0	1208095
2022	Сума КЗ	11722912	417524	873423	204876	4555582	11722912	417524	873423	204668	3146911	0	0	0	208	1408671
	Кредитний ризик	885097	37958	160226	116775	3682879	885097	37958	160226	116775	2276091	0	0	0	0	1406788

КЗ – кредиторська заборгованість

– юридичної особи за 2020-2022 р. у розрізі валют, млн. грн.

	Назва показника	Розподіл кредитів за класами боржника - юридичної особи									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020	Сума кредитної заборгованості	639257	1249 846	2518222	1429512	8593229	14733509	220514	4292	16742586	51286591
	Кредитний ризик	366	8314	38675	13689	423061	924298	17603	120	7118519	44002915
2021	Сума кредитної заборгованості	3338821	1679198	2350550	10582032	3743764	13717728	428732	30428	16353577	35550149
	Кредитний ризик	233320	7482	21251	231415	62548	467016	22607	0	5623123	31506995
2022	Сума кредитної заборгованості	5168539	3982328	4788227	15498328	5203417	6748630	1061414	7006895	3482416	61316787
	Кредитний ризик	347496	19697	47017	386549	136778	13869	52703	912700	1448421	48936556

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України»

Для прийняття рішення стосовно юридичної особи необхідно не лише оцінювати її фінансовий стан, а й проводити аналіз ринку, визначати та враховувати ризики пов'язані з галуззю, ринкову позицію потенційного позичальника, а також оцінювати загальне боргове навантаження, ринкові бізнес-позиції, якість менеджменту, достатність запропонованої застави тощо.

Оцінка концентрації кредитних ризиків здійснюється на основі аналізу портфеля активних операцій в цілому, а також передбачає проведення оцінки по окремим його складовим. Кредитний ризик є зведеною величиною, яку отримує банк на основі прогнозованої інформації розраховуючи ймовірність дефолту, експозицію під ризиком та ймовірний збиток від дефолту.

Розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи за 2020-2022 р. у розрізі національної та іноземної валюти подано у таблиці 2.5, де зазначаються зазначаються суми залишків коштів за кредитами та розмір кредитного ризику. Як бачимо в порівнянні з 2020 р. у 2022 р. сума кредитної заборгованості зросла вдвічі - на 6426292 млн. грн. і на кінець року становить 11722912 млн. грн.

Таблиця 2.6 – Виділення п'яти рівнів ризику, залежно від кількості днів прострочки та ознак дефолту

	Грошові кошти та їх еквіваленти, крім готівки	Кредити, надані клієнтам	Зобов'язання за кредитами	Договори фінансової гарантії	Кошти в банках	інвестиції	Інші фінансові активи	
							Фінансова дебіторська заборгованість	За коштами банків
Рівень 1	Договір не прострочено (DPD=0)	Договір не прострочено (DPD=0)	Договір не прострочено (DPD=0)	Договір не прострочено (DPD=0)	Договір не прострочено (DPD=0)	Договір не прострочено (DPD=0)	Договір не прострочено (1-5 днів)	Договір не прострочено (DPD=0)
Рівень 2	Договір прострочено на 1-3 дні	Договір прострочено на 1-30 днів	Договір прострочено на 1-30 днів	Договір прострочено на 1-30 днів	Договір прострочено на 1-3 дні	Договір прострочено на 1-10 днів	Договір прострочено на 6-30 днів	Договір прострочено на 1-3 дні
Рівень 3	Договір прострочено на 4-5 днів	Договір прострочено на 31-60 днів	Договір прострочено на 31-60 днів	Договір прострочено на 31-60 днів	Договір прострочено на 4-5 днів	Договір прострочено на 11-20 днів	Договір прострочено на 31-60 днів	Договір прострочено на 4-5- днів
Рівень 4	Договір прострочено на 6-7 днів	Договір прострочено на 61-90 днів	Договір прострочено на 61-90 днів	Договір прострочено на 61-90 днів	Договір прострочено на 6-7 днів	Договір прострочено на 21-30 днів	Договір прострочено на 61-90 днів	Договір прострочено на 6-7 днів
Рівень 5	Договір у стані дефолту	Договір у стані дефолту	Договір у стані дефолту	Договір у стані дефолту	Договір у стані дефолту	Договір у стані дефолту	Договір у стані дефолту	Договір у стані дефолту

Джерело: складено на основі внутрішньої інформації банку

Таблиця 2.7 – Розподіл фінансових активів АТ «Державний ощадний банк України» на п'ять рівнів ризику, залежно від кількості днів прострочки та ознак дефолту за 2020-2022 р.

Рівні ризику	2020 р.				2021 р.				2022 р.			
	Етап 1 12 місячний ОКЗ	Етап 2 ОКЗ до кінця строку дії (не	Етап 3 ОКЗ до кінця строку дії (знецінені)	Всього	Етап 1 12 місячний ОКЗ	Етап 2 ОКЗ до кінця строку дії (не	Етап 3 ОКЗ до кінця строку дії (знецінені)	Всього	Етап 1 12 місячний ОКЗ	Етап 2 ОКЗ до кінця строку дії (не	Етап 3 ОКЗ до кінця строку дії (знецінені)	Всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Грошові кошти та їх еквіваленти, крім готівки											
Рівень 1	4698129,1			4698129,1	6711613	-	-	6711613	12891458	-	-	12891458
	Державні боргові інструменти, які оцінюються за амортизованою вартістю											
Рівень 1	44799560,4			44799560,4	63999372	-	-	63999372	45463639	7345808	-	52809447
	Корпоративні боргові цінні папери, які оцінюються за амортизованою вартістю											
Рівень 1	29007,3			29007,3	41439	-	-	41439	40863	-	-	40863
Рівень 5			581379,4	581379,4	-	-	830542	830542	-	-	853700	853700
	Інші боргові цінні папери, які оцінюються за амортизованою вартістю											
Рівень 1	12414770,9			12414770,9	17735387	-	-	17735387	26766232	-	-	26766232
	Державні боргові інструменти, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід											
Рівень 1	1583503,6			1583503,6	2262148	-	-	2262148	6248794	2031816	-	8280610
	Корпоративні боргові цінні папери які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід											
Рівень 1	386628,9			386628,9	552327	-	-	552327	-	-	--	-
	Іпотечні кредити, надані корпоративним суб'єктам господарювання та фізичним особам, які оцінюються за амортизаційною вартістю											
Рівень 1	1738726,5	7572,6		1746299,1	2483895	10818	-	2494713	1943891	787666	-	2731557
Рівень 2	13125	120		13245	18750	338	-	19088	11640	34080	-	45720
Рівень 3		2872,8		2872,8	-	3591	-	-	3591	13366	-	13366
Рівень 4		1046,5		1046,5	-	1495	-	-	1495	13947	-	13947
Рівень 5			461660,5	461660,5	-	-	659515	659515	-	-	880876	880876
	Кредити фізичним особам, які оцінюються за амортизаційною вартістю											
Рівень 1	6924686,3	701305,5		7625991,8	9892409	1001865	-	10894274	4630188	3413333	-	8043521
Рівень 2	124807,2	137335,8		262143	178296	196194	-	374490	146573	326563	-	473136
Рівень 3		42487,2		42487,2	-	60696	-	60696	-	124436	-	124436
Рівень 4		16716,7		16716,7	-	23881	-	23881	-	78450	-	78450
Рівень 5			1479928,8	1479928,8	-	-	2114184	2114184	-	-	3927239	3927239

продовження табл. 2.7												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Кредити корпоративним суб'єктам господарювання, які оцінюються за амортизованою вартістю											
Рівень 1	20454842,1	7818365,8		20454842,1	29221203	11169094		40390297	20794808	23543333		44338141
Рівень 2	14095,2	308,7		14095,2	20136	441		20577	191402	1848289		2039691
Рівень 3		1084,3				1549		1549		16901		16901
Рівень 4		835,1				1193		1193		3771086		3771086
Рівень 5		28	12003284,3			37	17147549	17147566			31044748	31044748
	Кредити органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які оцінюються за амортизованою вартістю											
Рівень 1	7798163,1			7798163,1	11140233			11140233	3840874	6253505		10094379
Рівень 5			300	300			300	300			300	300
	Інші фінансові активи											
Рівень 1	3032,4	275916,2		278948,6	4332	394166		398498	817897	416299		1234196
Рівень 2		12387,2		12387,2		17696		17696		9951		9951
Рівень 3		728,7		728,7		1041		1041		1750		1750
Рівень 4		22326,5		22326,5		31895		31895		33909		33909
Рівень 5			65828	65828			94040	94040			220492	220492
	Договори фінансової гарантії											
Рівень 1	143001,6	410999,4		554001	204288	587142		791430	225675	700		226375
Рівень 5			1014083	1014083			1448690	1448690			1160092	1160092
	Зобов'язання за кредитами											
Рівень 1	12769447,6	979,3		12770426,9	18242068	1399		18243467	10398078	555567		10953645
Рівень 2	14165,9	16854,6		31020,5	20237	24078		44315	26227	46544		72771
Рівень 3		5493,6		5493,6		7848		7848		18640		18640
Рівень 4		2826,6		2826,6		4038		4038		8942		8942
Рівень 5			12665,1	12665,1			18093	18093			133491	133491

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України»

АТ «Державний ощадний банк України», враховуючи вимоги МСФЗ 9, фінансові активи розподіляє за п'ятьма рівнями ризиків. В основу розподілу покладені прострочка, що виражена у кількості днів та наявні ознаки дефолту, виходячи з проведеного розподілу спеціалісти можуть визначити очікувані кредитні збитки (табл. 2.6).

Розподіл фінансових активів АТ «Державний ощадний банк України» за п'ятьма рівнями ризику, залежно від кількості днів прострочки та ознак дефолту за період з 2020 до 2022 р. наведено у таблиці 2.7.

Зведені дані щодо максимального розміру кредитного ризику за фінансовими активами, до яких застосовуються вимоги МСФЗ 9 щодо оцінки знецінення за 2020-2022 рр. наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Зведені дані щодо максимального розміру кредитного ризику за фінансовими активами АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр., тис. грн

	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., тис. грн
Грошові кошти та їх еквіваленти, крім готівкових коштів	4693184	6704549	12870038	8176854
Інвестиції:				
- Державні боргові цінні папери	46297463	66139233	60435064	14137601
- Корпоративні боргові інструменти	987664	1410949	883864	-103800
- Інші боргові інструменти	12412959	17732798	26764055	14351096
Кредити, надані клієнтам				
Кредити корпоративним суб'єктам господарювання	33633413	48047733	61416907	27783494
Кредити органам державної влади та органам місцевого самоврядування	7732077	11045824	9841080	2109003
Іпотечні кредити	1774263	2534662	2913198	1138935
Інші кредити	7761534	11087906	8562991	801457
Інші фінансові кредити	294617	420881	1249832	955215
Всього	115587175	165124535	184937029	69349854

Джерело: складено на основі фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Як бачимо протягом аналізованого періоду сума кредитного ризику зростає на 69349854 тис. грн., зокрема відбулося зростання грошових коштів та їх еквівалентів, окрім готівкових у загальному підсумку на 8176, 854 млн. грн. Також зросли максимальні розміри кредитного ризику за інвестиціями та наданими кредитами.

Така ситуація склалася за рахунок протягом аналізованого періоду зростання максимального розміру кредитного ризику за грошовими коштами та їх еквівалентами, групи інших боргових інструментів, кредитів корпоративним суб'єктам господарювання, іпотечних кредитів та інших фінансових кредитів.

Таблиця 2.9 – Максимальний кредитний ризик за умовними зобов'язаннями та кредитними зобов'язаннями, наданими клієнтам, до яких застосовуються вимоги МСФЗ 9 щодо оцінки знецінення

	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.
Зобов'язання за кредитами	12595914,1	17994163	10806587	-1789327
Зобов'язання за фінансовими гарантіями та іншими аналогічними зобов'язаннями	1229780,3	1756829	859301	-370479
Всього	13825694,4	19750992	11665888	-2159806

Джерело: складено на основі фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Максимальна вразливість до кредитного ризику за зобов'язаннями за кредитами поступово зменшується та на кінець 2022 р. становила 10,8 млрд. грн. Також зменшується і вразливість за фінансовими гарантіями та іншими аналогічними зобов'язаннями на 370479 тис. грн. в порівнянні з аналогічними даними 2020 р.

В табл. 2.10 згруповані дані за 2020-2022 рр. в розрізі сум максимального кредитного ризику за фінансовими активами, при цьому розрахунки проводяться з урахуванням справедливої вартості через прибутки та збитки.

Таблиця 2.10 – Максимальний кредитний ризик за фінансовими активами, які оцінюються за справедливою вартістю через прибутки та збитки

	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.
Державні боргові цінні папери	29950272,1	42786103	54578819	24628547
Кредити корпоративним суб'єктам господарювання	1426572,7	2037961	481419	-945154
Всього	31376844,8	44824064	55060238	23683393

Джерело: складено на основі фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Наведені у таблиці дані, дозволяють констатувати, що у 2022 р. максимальний кредитний ризик за фінансовими активами, які оцінюються за справедливою вартістю через прибутки та збитки в розрізі державних боргових цінних паперів становив 54 млрд. грн., а за кредитами корпоративним суб'єктам господарювання складає 0,5 млрд. грн. В порівнянні з аналогічними показниками 2020 р. кредитні ризики за борговими цінними паперами зросли майже вдвічі, а за кредитами корпоративному сектору навпаки, дещо зменшились. Для зменшення кредитного ризику за цими кредитами, АТ «Державний ощадний банк України» прийняв у забезпечення транспортні засоби, обладнання та інше рухоме майно, нерухоме майно, цілісно-майнові комплекси, інші види забезпечення в сумі 388235 тис. грн.

Одним з суттєвих ризиків, що виділяє банк в своїй діяльності є ризик концентрації. Він означає ризик можливих втрат через концентрацію ризику в розрізі конкретних інструментів, окремих операціях та галузях економіки.

Аналізуючи вплив цього виду ризику варто зазначити, що АТ «Державний ощадний банк України» – один з найбільших державних банків України, саме тому його діяльність характеризується значними обсягами операцій із державними підприємствами, а також державними програмами. Через вказані особливості виникає досить висока концентрація кредитного та інвестиційного ризиків в розрізі окремих контрагентів та груп пов'язаних контрагентів.

Так, станом на кінець 2022 року 66% активів та 10% зобов'язань, сконцентровано в операціях з пов'язаними сторонами банку, зазначимо, що в порівнянні з 2020 роком відбулося зменшення питомої ваги зобов'язань на 11%. В переважній більшості мова йде про операції з державою та суб'єктами господарювання, пов'язаними з органами державної влади.

Для зменшення негативного впливу від ризику концентрації у своїй портфелях – інвестиційному та кредитному, АТ «Державний ощадний банк України» встановлює ліміти для окремих контрагентів та груп контрагентів.

Ще одним суттєвим ризиком в діяльності АТ «Державний ощадний банк України» є ризик ліквідності, управління яким банк здійснює на основі даних моніторингу очікуваних майбутніх грошових потоків та в розрізі окремих банківських операцій.

Для цього проводиться аналіз розривів ліквідності, оцінка руху грошових коштів, здійснюється аналіз концентрацій активів та зобов'язань банківської установи, а також моделюються та аналізуються кризові сценарії.

В табл. 2.11. зведено інформацію стосовно очікуваних термінів погашення поточних рахунків, а також розрахованих на основі цих термінів розривів ліквідності за 2021-2022 рр.

За результатами проведених розрахунків можна зробити висновок, що розрив ліквідності до 1 року станом на кінець 2022р. є контрольованим та свідчить про можливість банку в повному обсязі своєчасно розрахуватись за наявними в нього зобов'язаннями. Зазначимо, що на кінець 2022 р. банк також має створив вторинний резерв ліквідних коштів. Цей резерв сформовано цінними паперами зі строком погашення більше 1 року на загальну суму 63,85 млн. грн. Отже, за необхідності, банк може швидко отримати необхідну суму коштів для погашення власних зобов'язань або віддавши ці цінні папери у якості застави та отримавши кредит від НБУ або шляхом їхнього продажу.

Моніторинг розривів ліквідності банк проводить щодня, що дає банку можливість прогнозування ймовірності настання проблем ліквідності та коригувати рішення, які на це впливають.

Таблиця 2.11 – Терміни погашення поточних рахунків клієнтів АТ «Державний ощадний банк України» та розриви ліквідності на основі цих термінів за 2021-2022 р.

	До 1 місяця	Від 1 місяця до 3	Від 3 місяців до 1 року	Від 1 року до 5 років	Більше 5 років	Строк погашення не визначений	Всього
	2022 р.						
Всього непохідних фінансових активів	59791165	19152609	37578184	119702106	19260335	743715	256228114
Всього непохідних фінансових зобов'язань	173493060	31289172	34405004	4748056	526337		244461629
Розрив ліквідності	-113701896	-12136563	3173180	114954050	18733998		743715
Аналіз поточних рахунків клієнтів на основі очікуваних строків погашення	85540513	28692761	32448380	314636	89114	86854920	233940324
Розриви ліквідності на основі очікуваних строків погашення поточних рахунків клієнтів	-26846975	-12136563	3173180	114954050	18733998	-86111205	
Кумулятивний розрив ліквідності на основі очікуваних строків погашення поточних рахунків клієнтів	-26846975	-38983538	-35810358	79143692	97877690	11766485	
	2021 р.						
Всього непохідних фінансових активів	38050841	24079638	45755277	89832750	24526652	602589	222847747
Всього непохідних фінансових зобов'язань	132249781	27571111	36738905	15504343	94810		211158950
Розрив ліквідності	-94198940	-3491473	9016372	75328407	24431842	602589	
Аналіз поточних рахунків клієнтів на основі очікуваних строків погашення	71656060	25208487	34248679	471556	79228	59788773	191452783
Розриви ліквідності на основі очікуваних строків погашення поточних рахунків клієнтів	-34410167	-3491473	9016372	75328407	24431842	-59186184	
Кумулятивний розрив ліквідності на основі очікуваних строків погашення поточних рахунків клієнтів	-34410167	-37901640	-28885268	46443139	70874981	11688797	

Джерело: складено на основі фінансової звітності АТ «Державний ощадний банк України» за 2021-2022 рр.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

3.1 Аналіз чутливості комерційного банку до деяких видів ризиків

Через специфіку своєї діяльності, коли банк розміщує та залучає відсоткові зобов'язання та активи, він наражається на відсотковий ризик. Відсотковий або процентний ризик виникає через зміну процентних ставок на ринку, що в свою чергу можуть негативно вплинути на відсотковий дохід банку. Управління відсотковим ризиком має на меті обмежити негативний вплив на фінансовий результат та капітал через зміну відсоткових ставок.

Ефективне управління ризиком зміни відсоткових ставок та ринковими ризиками, що притаманні банку, передбачає отримання позитивної процентної маржі від проведених операцій шляхом зіставлення позиції за процентними ставками. В структурі АТ «Державний ощадний банк України» ця функція покладена на комітет з питань управління активами та пасивами банку. Виконуючі поставлені завдання, комітет моніторить фінансовий стан банківської установи та оцінює його чутливість до зміни відсоткових ставок на ринку, а також прогнозує величину їх впливу на прибутковість.

У наступній таблиці наведено середні значення процентних ставок за 2021-2022 рр., ці значення представлені за категоріями фінансових активів та зобов'язань АТ «Державний ощадний банк України» і використовуються для подальшого визначення рівня ризику змін відсоткових ставок та для оцінювання ефективності управління відсотковими ризиками, як окремої політики, що провадить банк.

Для зменшення негативного впливу у більшості договорів, особливо кредитних, банк окремо прописує можливість зміни відсоткової ставки за вимогою кредитора. На сьогодні моніторинг процентної маржі здійснюється

банком на постійній основі та основі цього зроблено висновок, що рівень ризику зміни відсоткової ставки та зміни грошових потоків знаходиться на прийнятному рівні і не вимагає значних коригувань.

Таблиця 3.1 – Середні значення процентних ставок за категоріями фінансових активів та зобов'язань АТ «Державний ощадний банк України» за 2021-2022 рр.

	2021 р.				2022 р.			
	Гривні	Долари США	Євро	Інші валюти	Гривні	Долари США	Євро	Інші валюти
Активи								
Грошові кошти та їх еквіваленти	0,10	0,05	-0,66	-0,12		4,14	0,73	0,44
Кредити, надані клієнтам	12,25	6,54	7,33		14,98	6,55	6,13	
Інвестиції:								
Державні боргові цінні папери з індексованою вартістю	5,86				5,86			
Інші державні боргові цінні папери	11,69	3,66	2,5		11,55	3,91	2,64	
Інші цінні папери	8,41				22,61			
Зобов'язання								
Кошти банків	9,0							
Рахунки клієнтів								
Поточні рахунки	2,14	0,03			3,17	0,11	0,07	
Депозити	7,22	0,71	0,37		10,52	0,94	0,36	
Інші запозичені кошти	6,89	9,42	4,19		3,0	9,58	4,21	
Зобов'язання з оренди	15,36	7,77			15,62	7,89		
Субординований борг		7,03				10,19		

Джерело: складено на основі даних АТ «Державний ощадний банк України» за 2021-2022 рр.

На основі обґрунтованих змін нижче проведено розрахунки аналізу чутливості до процентного ризик, при цьому ступінь цих змін відображається в звітах про управління ризиком та визначається керівництвом.

Зміни у прибутках при зміні процентної ставки на 1п.п. за різними фінансовими інструментами, що оцінюються з справедливою вартістю наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Оцінка чутливості фінансового результату банку до можливих змін процентних ставок за фінансовими інструментами

	2021 р.				2022 р.			
	Зміна у прибутках/ збитках		Зміна у капіталі		Зміна у прибутках/ збитках		Зміна у капіталі	
	Зміна процентної ставки на +1п.п.	Зміна процентної ставки на -1п.п.	Зміна процентної ставки на +1п.п.	Зміна процентної ставки на -1п.п.	Зміна процентної ставки на +1п.п.	Зміна процентної ставки на -1п.п.	Зміна процентної ставки на +1п.п.	Зміна процентної ставки на -1п.п.
Державні цінні папери з індексованою вартістю, що оцінюються за справедливою ціною через прибуток або збиток	-1490143	1576001	-	-	-1424176	1495527	-	-
Державні цінні папери, що оцінюються за справедливою ціною через інший сукупний дохід	-	-	-44271	45684	-	-	-55834	56969
Інші цінні папери, що обліковуються за справедливою ціною через інший сукупний дохід	-	-	-5578	5636	-	-	-1070	1125
Кредити, що оцінюються за справедливою ціною через прибуток або збиток	-92745	99345	-	-	-27619	29697	-	-
Всього	-1582888	1675346	-49849	51320	-1451795	1525224	-56904	58094

Джерело: розраховано автором

Як бачимо зростання процентних ставок на 1 п.п. призведе до зменшення фінансового результату за всіма фінансовими інструментами, що оцінюються на основі розрахунку справедливої вартості через прибуток/збиток або через інший сукупних дохід. Натомість зменшення відсоткової ставки на 1 п.п. дозволить збільшити фінансові результат.

Результати впливу зміни процентної ставки на 1 п.п. за інструментами з плаваючою процентною ставкою на фінансовий результат, отриманий АТ «Державний ощадний банк України» за 2021-2022 рр. наведено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Оцінка чутливості фінансового результату банку до можливих змін процентних ставок за інструментами з плаваючою процентною ставкою

	2021 р.		2022 р.	
	Зміна у прибутках/ збитках		Зміна у прибутках/ збитках	
	Зміна процентної ставки +1п.п. для гривні та +0,25 для іноземної валюти	Зміна процентної ставки -1п.п. для гривні та -0,25 для іноземної валюти	Зміна процентної ставки +1п.п. для гривні та +0,25 для іноземної валюти	Зміна процентної ставки -1п.п. для гривні та -0,25 для іноземної валюти
Активи	251722	-251722	438718	-438718
BUBOR	3199	-3199	18	-18
EFF	1095	-1095	24096	-24096
ESTR			3191	-3191
EUR LIBOR Overnight	2	-2	1157	-1157
UIRD 3m	71125	-71125	205168	-205168
UIRD 6m	13000	-13000	8150	-8150
UIRD 12m	2363	-2363	5212	-5212
Облікова ставка НБУ	160938	-160938	189759	-189759
Зобов'язання	-76085	76085	8177	-8177
3m Euribor	-155	155		
3m UIRD	-500	500		
LIBOR 6m	-2131	2131	1714	-1714
Облікова ставка НБУ	-73299	73299	6463	-6463
Всього	175637	-175637	446895	-446895

Джерело: розраховано автором

Як свідчать дані таблиці при збільшенні процентних ставок на +1 п.п. в національній валюті та на +0,25 в іноземній фінансовий результат АТ «Державний ощадний банк України» за всіма розглянутими фінансовими інструментами зросте на 446895 тис. грн. При відповідному зменшенні відсоткових ставок відбудеться скорочення і фінансового результату на ту ж суму.

Через утримання відкритої валютної позиції та в результаті несприятливої зміни валютних курсів на іноземні валюти та банківські метали банк може недоотримати певну частину доходу або це може призвести до зменшення ринкової вартості капіталу – це все можна вважати негативним проявом впливу валютного ризику при здійсненні операцій з різними валютами.

Таблиця 3.4 – Аналіз впливу валютного ризику на фінансовий результат АТ «Державний ощадний банк України»

	Гривні	Долари США	Євро	Інші іноземні валюти	Всього
Непохідні фінансові активи					
Грошові кошти та їх еквіваленти	13609659	12302735	2145811	298965	28357170
Кредити, надані клієнтам	60396491	18645215	4173889		83215595
Інвестиції	101336995	35075917	6967805		143380717
Інвестиції в дочірні та асоційовані компанії	24800	-	-		24800
Інші фінансові активи	415840	812029	21929	34	1249832
Всього непохідних фінансових активів	175783785	66835896	13309434	298999	256228114
Непохідні фінансові зобов'язання					
Кошти банків	797	296523	246006		543326
Рахунки клієнтів	182020696	43429806	8400827	88995	233940324
Інші запозичені кошти	540865	6041534	2135288		8717687
Зобов'язання з оренди	392712				392712
Інші фінансові зобов'язання	146974	3384	780		151138
Субординований борг		716442			716442
Всього непохідних фінансових зобов'язань	183102044	50487689	10782901	88995	244461629
Відкрита балансова позиція	-7318259	16348207	2526533	210004	
Відкрита позиція	-7318259	16348207	2526533	210004	

Джерело: розраховано автором на основі даних АТ «Державний ощадний банк України» за 2022 р.

АТ «Державний ощадний банк України» приділяє цьому питанню багато уваги, то ж здійснює щоденний моніторинг відкритої валютної позиції, отримані дані служать фундаментом для прийняття управлінських рішень щодо управління відкритою позицією банку. Розроблені на основі моніторингових даних прогнози щодо знецінення гривні та зміна інших макроекономічних

показників дає змогу оптимізувати визначені ризики та знизити їх можливий негативний вплив на фінансовий результат банку при значних коливаннях валютних курсів. За допомогою даних згрупованих в табл. 3.4. проведемо аналіз впливу валютного ризику на фінансовий результат за даними 2022 р.

Для проведених розрахунків були використані офіційні курси гривні до іноземних валют на кінець 2022р. Також необхідно зазначити, що у 2020-2022 рр. до АТ «Державний ощадний банк України» щодо показника валютної позиції застосовуються індивідуальні вимоги НБУ.

Аналіз чутливості прибутку та капіталу банку до валютного ризику наведено у табл. 3.5. Основою для розрахунків є оцінка можливих змін курсів обміну валют на 10% та 5 %.

Таблиця 3.5 – Аналіз чутливості фінансового результату до змін курсу долара США та євро по відношенню до гривні

		2021 р.				2022 р.			
		Гривня/долар США +10%	Гривня/долар США -5%	Гривня/євро +10%	Гривня/євро -5%	Гривня/долар США +10%	Гривня/долар США -5%	Гривня/євро +10%	Гривня/євро -5%
Вплив	на	1261499	-630750	-12847	6423	1340553	-670277	207176	-103588
прибуток	та								
капітал									

Джерело: розраховано автором

Як свідчать проведені розрахунки зниження курсу негативно вплине на прибуток та капітал досліджуваного банку. Так зниження курсу на 5% в парі гривня/євро зменшить прибуток банку на 103588 тис. грн. у підсумку 2022р., а у парі гривня/долар – на 670277 тис. грн.

Натомість позитивний вплив отримаємо від зростання курсу на 10% по тих же парах валют – на 207176 тис. грн. та 1340553 тис. грн. відповідно.

Зазначимо, що такий вид аналізу використовується банком при складанні звітів та являє собою оцінку керівництвом АТ «Державний ощадний банк України» можливої зміни валютних курсів. Аналіз чутливості включає зовнішні

кредити банку, а також непогашені залишки монетарних активів та зобов'язань, які деноміновані в іноземній валюті.

В проведених вище розрахунках показано вплив на фінансовий результат зміни ключових змінних, при цьому інші змінні залишаються постійними величинами. Таким чином в аналізі можуть не враховуватись факт наявності між змінними інших другорядних зв'язків та впливів, що в свою чергу може вплинути на отриманий при аналізі результат. Враховуючи це, основна мета проведеного аналізу чутливості полягає у виявленні ключових факторів, зміна яких найбільше впливає на фінансовий результат і управління якими має визначне значення.

Зміни, що відбуваються на ринку впливають на фінансовий стан банку, а отже оптимізація впливу ризику коливання ринку є однією з цілей управління фінансовими ризиками загалом та зазначається у стратегії банку. Наприклад, при значних коливаннях на ринку цінних паперів банк обирає серед різних методів захисту від ризику. Так, він може ухвалити рішення щодо продажу інвестицій, змінити склад та структуру інвестиційного портфеля тощо. Ці рішення суттєво вплинуть на активи, але не матимуть впливу на зобов'язання банку, а вже використання різних методів оцінки активів та зобов'язання може призвести до значних відмінностей при оцінці власного капіталу.

3.2. Визначення стратегії управління фінансовими ризиками АТ «Державний ощадний банк України» за рівнем їх суттєвості

Одним з головних елементів ефективної системи ризик-менеджменту в будь-якому банку є своєчасне і максимально точне вимірювання можливих фінансових ризиків. Для цього АТ «Державний ощадний банк України» оцінює рівні суттєвості фінансових ризиків, що дозволяє йому підвищувати можливість контролю за ризиками та здійснювати моніторинг.

Інструменти, що обирає банк для управління фінансовими ризиками, повинні відповідати обсягам ризиків, що зазнає банк. Визначення рівня

суттєвості є базовим для стратегічного управління ризиками та створює підвалини для розмови зі стейхолдерами, членами правління та топ-менеджерами фінансового становища банку. Суттєвість ризику – це загальне поняття, яке в свою чергу базується на двох складових – оцінка розміру ризику та оцінка ймовірного обсягу втрат. Рівень суттєвості можна розглядати на трьох позиціях – мінімальний, максимальний і середній.

Характеристика рівнів суттєвості фінансових ризиків, що притаманні банківській діяльності наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Рівні суттєвості фінансових ризиків банку

Рівні суттєвості фінансових ризиків	Характеристика
Максимальний фінансові ризики	несуть істотну загрозу для фінансового стану банку, його подальшої діяльності та вимагають спеціальних підходів системи ризик-менеджменту
Середній фінансові ризики	несуть помірну загрозу для фінансового стану банку та вимагають використання розширених процедур системи ризик-менеджменту
Мінімальний фінансові ризики	несуть мінімальну загрозу для фінансового стану банку та вимагають використання базових (стандартних) процедур системи ризик-менеджменту

Джерело: узагальнено автором на основі

Якісні та кількісні показники оцінки ризиків покладено в основу визначення рівня суттєвості фінансового ризику банку. Так, якісна оцінка передбачає оцінювання зовнішнього середовища та характеризує вплив окремих його чинників на фінансовий ризик банку, а також передбачає внутрішній компонент, що включає оцінку ймовірності дефолту, експозицію над ризиком та прогнозування розміру збитків, отриманих під в наслідок негативного впливу кожного конкретного виду фінансового ризику. На АТ «Державний ощадний банк України» якісна оцінка рівня суттєвості фінансового ризику здійснюється на основі експертної оцінки і проводиться ризик-менеджерами відділу з управління банківськими ризиками (табл. 3.7).

До головних чинників зовнішнього середовища спеціалісти включають наступні: рівень інфляції, величина реального ВВП, політичний та військовий

стан в Україні, рівень облікової ставки НБУ, рівень життя населення тощо (табл. 3.8).

Таблиця 3.7 – Сутність якісної оцінки рівня суттєвості фінансових ризиків притаманних АТ «Державний ощадний банк України»

Компоненти	Якісна оцінка у балах		
	1	2	3
I. Зовнішня	ординарні умови	передкризовий стан	криза
II. Внутрішні: - експозиція під ризиком	відсутня або мінімальна	середня	висока
- імовірності дефолту	випадків реалізації ризику не зафіксовано або вони дуже рідкісні	випадки реалізації ризику фіксуються з середньою періодичністю	випадки реалізації ризику фіксуються на регулярній основі з високою періодичністю
розмір можливих збитків	розмір збитків мінімальний (не перевищує встановлений «апетит до ризику»)	розмір збитків незначно перевищує величину «апетиту до ризику»	втрати від реалізації ризику можуть мати катастрофічні наслідки для банку

Джерело: узагальнено автором на основі

На виокремлені переліку показників, що надають характеристику певним фактором для кожного виду ризиків базується проведення кількісної оцінки рівня суттєвості. Як ми наголошували в теоретичній частині роботи, для АТ «Державний ощадний банк України» суттєвими ризиками є кредитний ризик, ризик ліквідності та ризик ринковий, тож кількісну оцінку проведемо саме за цими видами ризику.

Нижче наведемо розрахунок кількісної оцінки рівня суттєвості кредитного ризику за 2020-2023 рр. (табл. 3.9) та зроблено прогнозну оцінку на 2023-2025 рр. (табл. 3.10).

За обраними показниками нами проведені розрахунки та за бальною шкалою кількісно оцінені рівні суттєвості кредитного ризику, як бачимо протягом цього періоду загальна сума балів зростає. Таким чином можемо зробити висновок про зростання рівня суттєвого впливу кредитного ризику на фінансові результати діяльності банку.

Таблиця 3.8 – Характеристика зовнішнього середовища АТ «Державний ощадний банк України»

Ординарні умови	Передкризовий стан	Економічна нестабільність (криза) – визначений рівень на 2023 р.
політична стабільність	виникнення дестабілізуючих політичних факторів	значні та непрогнозовані політичні зміни
помірна та контрольована волатильність валютного курсу	непрогнозована волатильність валютного курсу	значна девальвація національної валюти
незначний та прогнозований темп інфляції	незначне перевищення прогнозованого рівня	інфляції високий рівень інфляції (гіперінфляція)
низька облікова ставка національного регулятора	незначне збільшення облікової ставки національного регулятора	негативна динаміка облікової ставки національного регулятора, яка веде до збільшення вартості фінансових ресурсів
приріст реального ВВП по відношенню до попереднього періоду	певне зменшення реального ВВП по відношенню до попереднього періоду	значне зменшення реального ВВП по відношенню до попереднього періоду
високий рівень якості життя населення (доходи населення, якість освіти, якість соціальних послуг тощо)	поява дестабілізуючих економічних факторів, які починають негативно впливати на рівень якості життя населення	наявність природних, екологічних, економічних, технологічних негативних явищ, які можуть призвести до соціальних катаклізмів

Джерело: розраховано автором

За прогнозними розрахунками рівень кредитного ризику продовжує зростати, на це впливає макроекономічна ситуація в країні, погіршення економічного стану позичальників та скорочення бізнесу. Прогнозуємо, що найближчі роки ситуація буде поступово покращуватись, але на це потрібен час.

Нижче наведемо розрахунок кількісної оцінки рівня суттєвості кредитного ризику за 2020-2023 рр. (табл. 3.9) та зроблено прогнозну оцінку на 2023-2025 рр. (табл. 3.10).

Таблиця 3.9 – Кількісна оцінка рівня суттєвості кредитного ризику АТ «Державний ощадний банк України»

Компоненти	Оцінка у балах			Роки, бали		
	1	2	3	2020	2021	2022
Частка кредитного портфеля в активах банку	до 50%	(50%-60%]	більше 60%	1	1	1
Рівень проблемних кредитів (прострочені, пролонговані, реструктуризовані) у кредитних портфелях банку	до 25%	(25%-35 %]	більше 35 %	1	1	2
Питома вага кредитів, виданих позичальникам із низькою кредитоспроможністю	до 15 %	(15%-30%]	більше 30%	1	2	2
Величина кредитного ризику за результатами стрес-тестування	нижче ризик-апетиту	незначно перевищує ризик-апетит	значно перевищує ризик-апетит	2	2	3
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	до 15 %	(15%-25]	більше 25 %	2	3	1
Норматив великих кредитних ризиків банку	до 5 - кратного розміру РК	5-8 кратний розмір РК	більше 8- кратного розміру РК	3	3	3
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	до 15 %	(15%-25]	більше 25 %	3	3	3
Всього балів				13	14	15

Джерело: розраховано автором

Переходимо до оцінки рівня суттєвості впливу ризику ліквідності за аналізований період, а також проведемо прогнозну оцінку на наступні три роки.

До обраних показників для оцінювання нами віднесено наступні: коефіцієнт покриття ліквідністю, норматив короткострокової ліквідності, коефіцієнт чистого стабільного фінансування, а також оцінюється величина ризику ліквідності за результатами стрес-тестування.

Таблиця 3.10 – Прогнозна кількісна оцінка рівня суттєвості кредитного ризику АТ «Державний ощадний банк України»

Компоненти	Оцінка у балах			Роки, бали		
	1	2	3	2023	2024	2025
Частка кредитного портфеля в активах банку	до 50%	(50%-60%]	більше 60%	1	2	2
Рівень проблемних кредитів (прострочені, пролонговані, реструктуризовані) у кредитних портфелях банку	до 25%	(25%-35 %]	більше 35 %	3	3	1
Питома вага кредитів, виданих позичальникам із низькою кредитоспроможністю	до 15 %	(15%-30%]	більше 30%	3	3	1
Величина кредитного ризику за результатами стрес-тестування	нижче ризик-апетиту	незначно перевищує ризик-апетит	значно перевищує ризик-апетит	3	2	2
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	до 15 %	(15%-25]	більше 25 %	3	3	2
Норматив великих кредитних ризиків банку	до 5 - кратного розміру РК	5-8 кратний розмір РК	більше 8- кратного розміру РК	3	2	2
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	до 15 %	(15%-25]	більше 25 %	3	3	2
Всього балів				19	18	12

Джерело: розраховано автором

Кількісна оцінка рівня суттєвості ризику ліквідності за 2020-2022 рр. наведена у таблиці 3.11, а прогнозні оцінки на 2023-2025 рр. наведено у таблиці 3.12.

За проведеними розрахунками ми бачимо, що прогнозується збільшення впливу ризику ліквідності на фінансові показники банку на 2023-2025 рр. Проте це збільшення не є досить вагомим.

Таблиця 3.11 – Кількісна оцінка рівня суттєвості ризику ліквідності АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Компоненти	Оцінка у балах			Роки, бали		
	1	2	3	2020	2021	2022
Норматив короткострокової ліквідності	більше 80%	[60%-80 %]	менше 60 %	1	2	1
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR)	100%	[80%-100%)	менше 80 %	1	1	1
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	100%	[80%-100%)	менше 80 %	1	1	1
Величина ризику ліквідності за результатами стрес-тестування	нижче ризик-апетиту	незначно перевищує ризик-апетит	значно перевищує ризик-апетит	1	2	2
Всього балів				4	6	5

Джерело: розраховано автором

Прогнозні оцінки рівня суттєвості ризику ліквідності АТ «Державний ощадний банк України» на 2023-2025 рр. наведено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12 – Прогнозна кількісна оцінка рівня суттєвості ризику ліквідності АТ «Державний ощадний банк України»

Компоненти	Оцінка у балах			Роки, бали		
	1	2	3	2023	2024	2025
Норматив короткострокової ліквідності	більше 80%	[60%-80 %]	менше 60 %	2	2	1
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR)	100%	[80%-100%)	менше 80 %	2	3	2
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	100%	[80%-100%)	менше 80 %	1	2	1
Величина ризику ліквідності за результатами стрес-тестування	нижче ризик-апетиту	незначно перевищує ризик-апетит	значно перевищує ризик-апетит	2	3	2
Всього балів				7	10	6

Джерело: розраховано автором

Кількісна оцінка рівня суттєвості впливу ринкового ризику на фінансові результати банку за 2020-2022 рр. наведено у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13 – Кількісна оцінка рівня суттєвості ринкового ризику АТ «Державний ощадний банк України»

Компоненти	Оцінка у балах			Роки, бали		
	1	2	3	2020	2021	2022
Частка портфеля боргових цінних паперів в активах банку	до 10%	(10%-20%]	більше 20 %	2	1	2
Кількість подій суттєвої зміни фондових індексів та ринкових процентних ставок протягом року	0	1	більше 1	1	0	2
Величина ризику ліквідності за результатами стрес-тестування	нижче ризик-апетиту	незначно перевищує ризик-апетит	значно перевищує ризик-апетит	1	2	2
Частка відсоткових пасивів у базі фондування	до 30 %	(30%-50%]	більше 50%	1	1	1
Кількість реалізації подій суттєвої зміни курсів основних валют та банківських металів протягом року	0	1	більше 1	1	1	3
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	до 10%	(10%-15%]	більше 15 %	1	1	1
Норматив загальної суми інвестування (Н12)	до 40 %	(40%-60%]	більше 60 %	1	1	1
значення загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку	до 20%	(20%-30%]	більше 30 %	1	1	1
загальна довга відкрита валютна позиція (Н13-1)	до 10 %	(10%-20%]	більше 20 %	2	1	2
загальна коротка відкрита валютна позиція (Н13-2)	до 5%	(5%-10%]	більше 10 %	1	1	1
Всього балів				12	9	16

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3.14 – Прогнозна кількісна оцінка рівня суттєвості ринкового ризику АТ «Державний ощадний банк України»

Компоненти	Оцінка у балах			Роки, бали		
	1	2	3	2023	2024	2025
Частка портфеля боргових цінних паперів в активах банку	до 10%	(10%-20%]	більше 20 %	3	2	2
Кількість подій суттєвої зміни фондових індексів та ринкових процентних ставок протягом року	0	1	більше 1	3	3	2
Величина ризику ліквідності за результатами стрес-тестування	нижче ризик-апетиту	незначно перевищує ризик-апетит	значно перевищує ризик-апетит	2	2	2
Частка відсоткових пасивів у базі фондування	до 30 %	(30%-50%]	більше 50%	2	2	1
Кількість реалізації подій суттєвої зміни курсів основних валют та банківських металів протягом року	0	1	більше 1	2	2	1
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	до 10%	(10%-15%]	більше 15 %	3	2	2
Норматив загальної суми інвестування (Н12)	до 40 %	(40%-60%]	більше 60 %	3	2	2
значення загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку	до 20%	(20%-30%]	більше 30 %	2	2	1
загальна довга відкрита валютна позиція (Н13-1)	до 10 %	(10%-20%]	більше 20 %	2	2	1
загальна коротка відкрита валютна позиція (Н13-2)	до 5%	(5%-10%]	більше 10 %	2	2	1
Всього балів				24	21	15

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3.15 – Розрахунок інтегральних показників рівня суттєвості фінансового ризику АТ «Державний ощадний банк України»

Назва ризику	Інтегральний показник рівня суттєвості фінансового ризику	Значення інтегрального показника рівня суттєвості фінансового ризику	Роки, бали					
			2020	2021	2022	2023	2024	2025
Кредитний	$Wk = \sum Sk + \sum Mk$, де Wk - інтегральний показник оцінки суттєвості кредитного ризику; Sk - загальна бальна оцінка якісних показників кредитного ризику; Mk - загальна бальна оцінка кількісних показників кредитного ризику	[11...33]	13	14	15	19	18	12
Ліквідності	$Wl = \sum Sl + \sum Ml$, де Wl - інтегральний показник оцінки суттєвості ризику ліквідності; Sl - загальна бальна оцінка якісних показників ризику ліквідності; Ml - загальна бальна оцінка кількісних показників ризику ліквідності	[4...24]	4	6	5	7	10	6
Ринковий	$Wr = \sum Sr + \sum Mr$, де Wr - інтегральний показник оцінки суттєвості ринкового ризику; Sr - загальна бальна оцінка якісних показників ризику ліквідності; Mr - загальна бальна оцінка кількісних показників ринкового ризику	[10...42]	12	9	16	24	21	15

Джерело: розраховано автором

У 2022 р. в результаті кількісної оцінки впливу ринкового ризику отримано найвищий показник за 2020-2022р., що пов'язано з військовим вторгненням та воєнними діями на території країни.

Як свідчать прогностні розрахунки, рівень суттєвості ринкового ризику також має тенденцію до зростання, особливо у 2023 р., а в подальшому прогнозується поступова нормалізація ситуації.

На основі отриманих бальних результатів розрахуємо інтегральний показник рівня суттєвості фінансових ризиків. У таблиці 3.15. наведено алгоритм розрахунку інтегральних показників оцінки рівня суттєвості за видами ризиків.

Саме за допомогою інтегрального показника банк має можливість визначити рівень суттєвості певного фінансового ризику: мінімальний, середній, максимальний. Рівень суттєвості фінансового ризику за інтегральним показником наведено в таблиці 3.16.

Таблиця 3.16 – Визначення рівня суттєвості фінансового ризику за інтегральним показником

Назва ризику	Рівень суттєвості фінансового ризику за інтегральним показником		
	Мінімальний	Середній	Максимальний
Кредитний	[11...18)	[18...26)	[26...33]
Ліквідності	[4...13)	[13...19)	[19...24]
Ринковий	[10...23)	[23...33)	[33...42]

Джерело: запропоновано автором

Таблиця 3.17 – Визначення рівня суттєвості фінансового ризику АТ «Державний ощадний банк України» за інтегральним показником за 2020-2022 рр.

Назва ризику		Рівень суттєвості фінансового ризику за інтегральним показником		
		2020	2021	2022
Кредитний	Рівень суттєвості	Мінімальний	Мінімальний	Мінімальний
	бали	13	14	15
Ліквідності	Рівень суттєвості	Мінімальний	Мінімальний	Мінімальний
	бали	4	6	5
Ринковий	Рівень суттєвості	Мінімальний	Мінімальний	Мінімальний
	бали	12	9	16

Джерело: розраховано автором

За результатами попередніх обчислень заповнимо таблицю за 2020-2022 рр та прогнозні рівні на 2023-2024 рр. (табл. 3.17 та 3.18).

Як бачимо за попередні періоди всі показники попадають в діапазон мінімального рівня суттєвості, це свідчить про те, що ризик-апетит, тобто обсяг фінансового ризику, не перевищує встановлених лімітів, а відтак загрози для фінансового стану банку немає. При такому рівні впливу заходи ризик-менеджменту є стандартними і не потребують проведення додаткових дій щодо скорочення рівня впливу чи величини самого ризику.

Таблиця 3.18 – Визначення рівня суттєвості фінансового ризику АТ «Державний ощадний банк України» за інтегральним показником за 2020-2022 рр.

Назва ризику		Прогнозний рівень суттєвості фінансового ризику за інтегральним показником		
		2023	2024	2025
Кредитний	Рівень суттєвості	Середній	Середній	Мінімальний
	бали	19	18	12
Ліквідності	Рівень суттєвості	Мінімальний	Мінімальний	Мінімальний
	бали	7	10	6
Ринковий	Рівень суттєвості	Середній	Мінімальний	Мінімальний
	бали	24	21	15

Джерело: розраховано автором

Важка економічна ситуація в країні, спричинена військовою агресією росії проти України відобразилась на прогнозних розрахунках суттєвості впливу фінансового ризику на фінансові результати банку. Так за деякими видами ризику розраховані показники підвищились. Середній рівень суттєвості ризик показує, що ситуація піддається контролю, а рівень ризик-апетиту перевищує встановлені ліміти. Проте суттєвої загрози для надходжень і капіталу банку немає.

Доцільним буде проведення додаткових заходів, серед яких можна запропонувати наступні дії:

- залучити додаткові короткострокові позики на міжбанківському ринку;
- частково закрити відкриті валютні позиції за певними видами фінансових ризиків;
- запропонувати нові умови для залучення коштів юридичних та фізичних осіб на довгострокову перспективу;
- провести частковий продаж іноземної валюти та цінних паперів;
- переглянути умови надання коштів за відкритими кредитними лініями та овердрафтними в бік їх обмеження або навіть призупинення.

Протягом 2022 р. були періоди, коли величина ризику загрожувала подальшій діяльності банку, проте банківська система гідно вистояла в складних умовах, а тому застосовувати заходи з самооздоровлення наразі потреби немає.

На основі отриманих інтегральних показників можна визначити агрегований показник суттєвості впливу сукупного фінансового ризику на діяльність банку.

$$Wi = Wk + Wl + Wr ,$$

де Wi - агрегований показник оцінки суттєвості сукупного фінансового ризику;

Wk - інтегральний показник оцінки суттєвості кредитного ризику;

Wl - інтегральний показник оцінки суттєвості ризику ліквідності;

Wr - інтегральний показник оцінки суттєвості ринкового ризику.

Можливі значення інтегрального показника суттєвості сукупного фінансового ризику можна розглядати на трьох рівнях:

- мінімальний рівень суттєвості впливу, коли показник коливається в межах [33...54);
- середній рівень суттєвості впливу, коли показник коливається в межах [54...78);
- максимальний рівень суттєвості впливу, коли показник коливається в межах [78...99].

На основі такого розмежування (табл. 3.19) можна визначити прийнятну стратегію управління фінансовими ризиками.

Таблиця 3.19 – Стратегія управління фінансовими ризиками банку

Види стратегії	Характеристика		Значення інтегрального показника суттєвості ризиків			
	Ризик-апетит	Рівень економічного капіталу				
			Wk	Wl	Wr	Wi
Антикризова	мінімальний	максимальний	[11...18)	[4...13)	[10...23)	[25...54)
Стабільна	середній	середній	[18...26)	[13...19)	[23...33)	[54...78)
Агресивна	максимальний	мінімальний	[26...33]	[19...24]	[33...42]	[78...99]

Wk - інтегральний показник оцінки суттєвості кредитного ризику;

Wl - інтегральний показник оцінки суттєвості ризику ліквідності;

Wr - інтегральний показник оцінки суттєвості ринкового ризику;

Wi - інтегральний показник оцінки суттєвості сукупного ризику.

Джерело: запропоновано автором

Можна виділити три можливі стратегії управління ризиками в залежності від отриманих результатів агрегованого показника – антикризову, стабільною та агресивну.

Агресивна стратегія має на меті максимізувати прибуток, що може отримати банківська установа при цьому підтримуючи мінімально необхідний рівень економічного капіталу. За таких умов ризик-апетит є максимальним, а значна частина відкритих позицій не покривається ні економічним капіталом, ні створеними резервами. Проте це забезпечує високу норму прибутковості. Подібна стратегія не є ефективною за згаданих економічних умов та не може бути обрана як дієва.

Останні роки характеризувались низкою викликів – це і локдауни пандемії коронавірусу, відновлення банківської системи після цього, і воєнні дії, окупація територій – це все не дає змоги застосувати банку стабільну стратегію розвитку, що передбачає провадження врівноваженої за ризиками політики. Адже в умовах кризи досягти такого рівня врівноваженості стає вкрай важким завданням через постійну та непрогнозовану зміну розмірів фінансових ризиків, відповідно стабілізаційні інструменти ризик-менеджменту не можуть працювати ефективно.

Таблиця 3.20 – Стратегія управління фінансовими ризиками АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Роки	Види стратегії	Характеристика					
		Ризик-апетит	Рівень економічного капіталу	Значення інтегрального показника суттєвості ризиків			
				Wk	Wl	Wr	Wi
2020	Антикризова	мінімальний	максимальний	13	4	12	29
2021	Антикризова	мінімальний	максимальний	14	6	9	29
2022	Антикризова	мінімальний	максимальний	15	5	16	36

Джерело: розраховано автором

За таких умов логічним є застосування антикризової стратегії, що і підтверджують проведені нами розрахунки. Така стратегія спрямована на підтримку рівня фінансової стійкості банківської установи на високому рівні. Утримання ризик-апетиту у мінімальних межах дозволяє мінімізувати вплив фінансових ризиків на результати діяльності банку.

Таблиця 3.21 – Прогноз стратегії управління фінансовими ризиками АТ «Державний ощадний банк України» за 2023-2025 рр.

Роки	Види стратегії	Характеристика					
		Ризик-апетит	Рівень економічного капіталу	Значення інтегрального показника суттєвості ризиків			
				Wk	Wl	Wr	Wi
2023	Антикризова	мінімальний	максимальний	19	7	24	50
2024	Антикризова	мінімальний	максимальний	18	10	21	49
2025	Антикризова	мінімальний	максимальний	12	6	15	33

Джерело: розраховано автором

При цьому відкриті позиції, що перебувають під ризиком покриваються економічним капіталом банку, величина якого значно перевищує регулятивний капітал. За такої стратегії банк може або взагалі не отримувати прибуток, або отримувати його на низькому рівні при цьому захищаючи свою фінансову стійкість. Саме таку стратегію прогнозуємо до використання найближчі декілька років.

ВИСНОВКИ

Сучасний ринок банківських послуг розвивається під впливом різних факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, що спричиняє підвищення рівня ризиковості. За таких умов створення ефективної системи, яка б мала змогу здійснювати якісне управління ризиками в банківських установах стає нагальною потребою. Деталізація менеджменту банківської установи за різними напрямками діяльності в тому числі управлінської дозволило виділити окремою складовою ризик-менеджмент банку.

Для кожного окремого банку система ризик-менеджменту буде різнитись, оскільки вона має будуватись з врахуванням особливостей діяльності банківської установи, обсягів здійснюваних операцій, профілям притаманних їм ризикам, відповідати характеру та стратегії розвитку банку.

Система ризик-менеджменту має охоплювати стратегію, напрями підтримки банку, а також моніторинг і контроль. У стратегії прописується структура та організація управління ризиками, а також визначено ризик-апетит та затверджуються рівні ризик-апетиту по операціям.

Недосконала система ризик-менеджменту може призвести до погіршення економічних показників діяльності банку, а отже якісне покращення процесу управління це питання нагальне та актуальне. Саме тому банки знаходяться в постійному пошуку методів та моделей, що дозволять отримати більш точні результати оцінок впливу ризиків, прогнозів та прорахунків.

На сьогодні економічне середовище в якому функціонує АТ «Державний ощадний банк України» оцінюється нами як складе. Так, за 2022 р. через воєнні дії на території країни підвищилась вартість логістики, спостерігаються дефіцити електроенергії, відбувається руйнування інфраструктури та знищення активів підприємств. Окупація територій, зниження посівних площ, уповільнення або призупинення виробництва в розрізі певних галузей – це призводить до погіршення очікувань бізнесу та скорочення економічної діяльності.

АТ «Державний ощадний банк України», який за конкурентною позицією належить до системно важливих банків України, активно надає кредитну підтримку пріоритетним галузям економіки, у повному обсязі забезпечує доступність банківських послуг, реалізує заходи з мінімізації наслідків кризових ситуацій та загроз.

Протягом аналізованого періоду активи АТ «Державний ощадний банк України» збільшились на 35674 млн. грн. або на 15%. Найбільш суттєвий вплив на зростання загальної суми активів банку відбулося за рахунок збільшення обсягів кредитів та заборгованості клієнтів на 19989 млн, грн. Також АТ «Державний ощадний банк України» наростив інвестиційний портфель на 10%, обсяг якого станом на кінець 2022 р. становить 143339 млн. грн.

В структурі активів банку весь досліджуваний період більше 50% належить інвестиційному портфелю, близько 30% - чистому кредитному портфелю та решта припадає на інші активи банку. Зазначимо, що протягом 2020-2022 рр. питома вага інвестиційного портфелю дещо скорочується у порівнянні з початком аналізованого періоду на користь кредитного. Кредитний портфель представлено в більшій мірі заборгованістю корпоративних клієнтів, а також фізичних осіб та клієнтів ММСБ.

Зростання у 2022 р. пасивів АТ «Державний ощадний банк України» відбулося за рахунок зростання обсягів коштів клієнтів на 25% в порівнянні з звітними даними 2020р. При цьому варто відмітити значне скорочення коштів банків, які знизились з 5824 млн. грн. у 2020 р. до 543 млн. грн. на кінець 2022 р. Також на 11% скоротились інші зобов'язання банку та на 49% загальна вартість випущених єврооблігацій.

Що стосується структури портфелю строкових депозитів АТ «Державний ощадний банк України», відмічаємо, що майже на 90% він складається з депозитів отриманих від фізичних осіб – так званий роздрібний сектор, 8% припадає на кошти клієнтів ММСБ та лише 2% - це кошти отримані від юридичних осіб або так званого корпоративного бізнесу.

Функціонально система ризик-менеджменту АТ «Державний ощадний банк України» забезпечується відповідно до моделі трьох ліній захисту. Система управління ризиками досліджуваного банку здійснює консолідований нагляд за ризиками в розрізі кожної групи, що забезпечує її ефективність.

Оцінка концентрації кредитних ризиків здійснюється на основі аналізу портфеля активних операцій в цілому, а також передбачає проведення оцінки по окремим його складовим. Кредитний ризик є зведеною величиною, яку отримує банк на основі прогнозної інформації розраховуючи ймовірність дефолту, експозицію під ризиком та ймовірний збиток від дефолту.

Нами проаналізовано розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи за 2020-2022 р. у розрізі національної та іноземної валюти, на основі чого можна відмітити, що в порівнянні з 2020 р. у 2022 р. сума кредитної заборгованості зросла вдвічі - на 6426292 млн. грн. і на кінець року становить 11722912 млн. грн.

Зазначимо, що АТ «Державний ощадний банк України», враховуючи вимоги МСФЗ 9, фінансові активи розподіляє за п'ятьма рівнями ризиків. В основу розподілу покладені прострочка, що виражена у кількості днів та наявні ознаки дефолту, виходячи з проведеного розподілу спеціалісти можуть визначити очікувані кредитні збитки.

За результатами проведеного аналізу, відмічаємо, що протягом аналізованого періоду сума кредитного ризику зростає на 69349854 тис. грн., зокрема відбулося зростання грошових коштів та їх еквівалентів, окрім готівкових у загальному підсумку на 8176, 854 млн. грн. Також зросли максимальні розміри кредитного ризику за інвестиціями та наданими кредитами.

Така ситуація склалася за рахунок протягом аналізованого періоду зростання максимального розміру кредитного ризику за грошовими коштами та їх еквівалентами, групи інших боргових інструментів, кредитів корпоративним суб'єктам господарювання, іпотечних кредитів та інших фінансових кредитів.

Максимальна вразливість до кредитного ризику за зобов'язаннями за кредитами поступово зменшується та на кінець 2022 р. становила 10,8 млрд. грн.

Також зменшується і вразливість за фінансовими гарантіями та іншими аналогічними зобов'язаннями на 370479 тис. грн. в порівнянні з аналогічними даними 2020 р.

Також відмітимо, що у 2022 р. максимальний кредитний ризик за фінансовими активами, які оцінюються за справедливою вартістю через прибутки та збитки в розрізі державних боргових цінних паперів становив 54 млрд. грн., а за кредитами корпоративним суб'єктам господарювання складає 0,5 млрд. грн. В порівнянні з аналогічними показниками 2020 р. кредитні ризики за борговими цінними паперами зросли майже вдвічі, а за кредитами корпоративному сектору навпаки, дещо зменшились. Для зменшення кредитного ризику за цими кредитами, АТ «Державний ощадний банк України» прийняв у забезпечення транспортні засоби, обладнання та інше рухоме майно, нерухоме майно, цілісно-майнові комплекси, інші види забезпечення в сумі 388235 тис. грн.

Одним з суттєвих ризиків, що виділяє банк в своїй діяльності є ризик концентрації. Він означає ризик можливих втрат через концентрацію ризику в розрізі конкретних інструментів, окремих операціях та галузях економіки.

В результаті проведеного аналізу виявлено, що станом на кінець 2022 року 66% активів та 10% зобов'язань, сконцентровано в операціях з пов'язаними сторонами банку, також зазначимо, що в порівнянні з 2020 роком відбулося зменшення питомої ваги зобов'язань на 11%. В переважній більшості мова йде про операції з державою та суб'єктами господарювання, пов'язаними з органами державної влади.

Для зменшення негативного впливу від ризику концентрації у свої портфелях – інвестиційному та кредитному, АТ «Державний ощадний банк України» встановлює ліміти для окремих контрагентів та груп контрагентів.

За результатами проведених розрахунків можна зробити висновок, що розрив ліквідності до 1 року станом на кінець 2022р. є контрольованим та свідчить про можливість банку в повному обсязі своєчасно розрахуватись за наявними в нього зобов'язаннями. Зазначимо, що на кінець 2022 р. банк також

маж створив вторинний резерв ліквідних коштів. Цей резерв сформовано цінними паперами зі строком погашення більше 1 року на загальну суму 63,85 млн. грн. Отже, за необхідності, банк може швидко отримати необхідну суму коштів для погашення власних зобов'язань або віддавши ці цінні папери у якості застави та отримавши кредит від НБУ або шляхом їхнього продажу.

Проведено аналіз чутливості зміни факторів на отриманий фінансовий результат банку. Так, зростання процентних ставок на 1 п.п. призведе до зменшення фінансового результату за всіма фінансовими інструментами, що оцінюються на основі розрахунку справедливої вартості через прибуток/збиток або через інший сукупних дохід. Натомість зменшення відсоткової ставки на 1 п.п. дозволить збільшити фінансові результати.

А при збільшенні процентних ставок на +1 п.п. в національній валюті та на +0,25 в іноземній фінансовий результат АТ «Державний ощадний банк України» за всіма розглянутими фінансовими інструментами зросте на 446895 тис. грн. При відповідному зменшенні відсоткових ставок відбудеться скорочення і фінансового результату на ту ж суму.

Відмітимо, що через утримання відкритої валютної позиції та в результаті несприятливої зміни валютних курсів на іноземні валюти та банківські метали банк може недоотримати певну частину доходу або це може призвести до зменшення ринкової вартості капіталу – це все можна вважати негативним проявом впливу валютного ризику при здійсненні операцій з різними валютами.

Аналіз чутливості прибутку та капіталу банку до валютного ризику показує, що зниження курсу негативно вплине на прибуток та капітал досліджуваного банку. Так зниження курсу на 5% в парі гривня/євро зменшить прибуток банку на 103588 тис. грн. у підсумку 2022р., а у парі гривня/долар – на 670277 тис. грн. Натомість позитивний вплив отримаємо від зростання курсу на 10% по тих же парах валют – на 207176 тис. грн. та 1340553 тис. грн. відповідно.

Одним з головних елементів ефективної системи ризик-менеджменту в будь-якому банку є своєчасне і максимально точне вимірювання можливих фінансових ризиків. Для цього АТ «Державний ощадний банк України» оцінює

рівні суттєвості фінансових ризиків, що дозволяє йому підвищувати можливість контролю за ризиками та здійснювати моніторинг.

Проведені нами оцінювання рівня суттєвості фінансових ризиків за попередні періоди свідчать про те, що ризик-апетит, тобто обсяг фінансового ризику, не перевищує встановлених лімітів, а відтак загрози для фінансового стану банку немає. При такому рівні впливу заходи ризик-менеджменту є стандартними і не потребують проведення додаткових дій щодо скорочення рівня впливу чи величини самого ризику.

На основі отриманих інтегральних показників визначено агрегований показник суттєвості впливу сукупного фінансового ризику на діяльність банку, що в свою чергу дало зробити висновки стосовно застосування найбільш ефективної стратегії розвитку банку.

Вважаємо, що за існуючих умов логічним є застосування антикризової стратегії, що і підтверджують проведені нами розрахунки. Така стратегія спрямована на підтримку рівня фінансової стійкості банківської установи на високому рівні. Утримання ризик-апетиту у мінімальних межах дозволяє мінімізувати вплив фінансових ризиків на результати діяльності банку. При цьому відкриті позиції, що перебувають під ризиком покриваються економічним капіталом банку, величина якого значно перевищує регулятивний капітал. При цьому банк може або взагалі не отримувати прибуток, або отримувати його на низькому рівні при цьому захищаючи свою фінансову стійкість. Саме таку стратегію прогнозуємо до використання найближчі декілька років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алескерова Ю. В. Ділова активність та фінансові результати діяльності банківських установ. MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW: PROBLEMS, TRENDS, ACHIEVEMENTS. № 5. 2022. С. 169.
2. Бобиль В. В., Дронь М. А. Банківський аудит кредитного ризику. Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту. 80 Міжнародна науково-практична конференція (Дніпро, 2020 р.). 2020. С. 271–272
3. Вовчак О. Д., Дмитренко І. Б. Урахування ризику концентрації у рамках концепції внутрішньої процедури оцінки достатності капіталу банку: методологічний і прикладний аспекти. Вісник Університету банківської справи. 2020. №. 2 (38). С. 11–20.
4. Вовченко О.С. Формування ризик-культури банку як умова забезпечення його фінансової стабільності. Фінансовий простір. 2020. № 4. С. 143-151
5. Волошина-Сідей В., Писарева А. Теоретико-методичні засади аналізу фінансового стану комерційних банків в умовах трансформаційної економіки. Věda a perspektívy. 2022. №. 11 (18). С. 37-48
6. Глухова В. І. Моделювання в системі управління валютними ризиками банку. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2023. №. 3 (109). С. 19-23.
7. Гуріна О. В., Корнєва Н. О. Г. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник. Миколаїв. 2022. 359 с
8. Дацків Н., Шевчук Л. Аналіз чутливості ризиків інвестиційного портфелю комерційного банку. Цифрова економіка як фактор інновацій та сталого розвитку суспільства. 2022. С. 28-31.
9. Добровольська Е. В., Покотильська Н. В. Особливості системи управління ризиками. Економічний простір. 2022. №. 179. С. 31-36.
10. Долінський Л. Фінансовий ризик-менеджмент: навчально-методичний посібник. Київ: НаУКМА, 2022. - 130 с.

11. Дронь М. А. Аудит визначення розміру кредитного ризику за кредитними операціями банку. Теоретичні та прикладні аспекти обліку, оподаткування та аудиту в сучасних умовах господарювання : колект. моногр. під заг. ред В. В. Бобиля. Дніпро. 2019. С. 86–92.
12. Дронь М. А. Система управління ризиками як елемент економічної безпеки банку. Економічна та інформаційна безпека: актуальні питання та інновації (4 листопада 2021 р.). 2021. С. 101–103.
13. Дронь М. А. Управління фінансовими ризиками банку за внутрішніми лініями безпеки. Ефективна економіка. 2022. № 6. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/118/120/> (дата звернення 30.09.23)
14. Зверук Л.А., Дідковська Ю.С. Концептуальні основи організації системи ризик-менеджменту в Банках. Бізнес-інформ. 2020. № 9. С. 238–245.
15. Іванович М. В., Валентинівна Н. С. Вдосконалення механізмів управління операційними ризиками банку. Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University Series, Economics. 2022. Т. 53. №. 25. С. 102-109
16. Коваль Н.О. Сучасні підходи до вдосконалення управління ризиками в банківському менеджменті. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Випуск 2(103). 2021. С. 42-45
17. Котик О.В., Любовська М.М. Загрози та ризики фінансової безпеки банків та шляхи їх удосконалення. Вісник НУВГП. 2020. № 1 (89). С. 111–123
18. Краснова І. В., Лавренюк В. В., Щеглюк М. С. Інформаційне забезпечення системи управління ризиками в банках. Sciences of Europe. 2022. №. 99. С. 14-19.
19. Кремень В. М., Кремень О. І., Колос В. І. Аналіз дотримання економічних нормативів банками України. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 10/2. С. 23-27.
20. Кузнецова Н.В., Чан Ф.А., Самсонюк М.В., Юрчук М.В. Динамічне оцінювання ризиків і розробка антиризикових стратегій банківської діяльності. Реєстрація, зберігання і обробка даних. 2021. № 1 (23). С. 23–37.

21. Кукіна В. Використання стрес-тестування в управлінні банківськими ризиками. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. С. 66.

22. Кучернос Я.Ю. Проблеми формування ефективної системи ризик-менеджменту банку. Світ наукових досліджень. Випуск 24. (24-25 жовтня 2023 року) URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/4891/> (дата звернення 30.10.23)

23. Кучернос Я.Ю. Система ризик-менеджменту у комерційному банку: теоретичний аспект. Сімдесят дев'яті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки (26-27 жовтня 2023 р.). URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/4890/> (дата звернення 30.10.23)

24. Левченко Н. М., Антонова Л. В. Управління ризиками компаній через систему комплаєнс-контролю. Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств(14-15 травня 2020 р., Дніпро). 2020. С. 186-189

25. Лисяк Л.В., Губа М.О. Про особливості профілю ризиків вітчизняних банків. Науковий погляд: економіка та управління. №2 (78). 2022. С.120-130.

26. Макарчук І., Федулова І. Управління ризик-апетитом у прийнятті рішень. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2023. Т. 147. №. 1. С. 42-54.

27. Петик Л. О., Янісів Ю. В. Аналіз банківських ризиків на основі результатів економічних нормативів НБУ. Ефективна економіка. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9564> (дата звернення 30.09.23)

28. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова НБУ. 30.06.2016. № 351. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/PB16098?an=1&ed=2021_12_17 (дата звернення 28.09.23)

29. Про затвердження Положення про організацію системи внутрішнього контролю в банках України та банківських групах. Постанова

НБУ. 02.07.2019 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0088500-19#Text> (дата звернення 30.09.23)

30. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>. (дата звернення 30.09.23)

31. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю: Наказ Міністерства Фінансів України від 31.07.2015 №684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#Text>. (дата звернення 30.09.23)

32. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 № 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>. (дата звернення 30.09.23)

33. Річна консолідована фінансова звітність АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр. URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist>

34. Слатвінська М. О. Управління операційним ризиком банку: міжнародні стандарти та вітчизняна практика. Науковий вісник. 2022. С. 35.

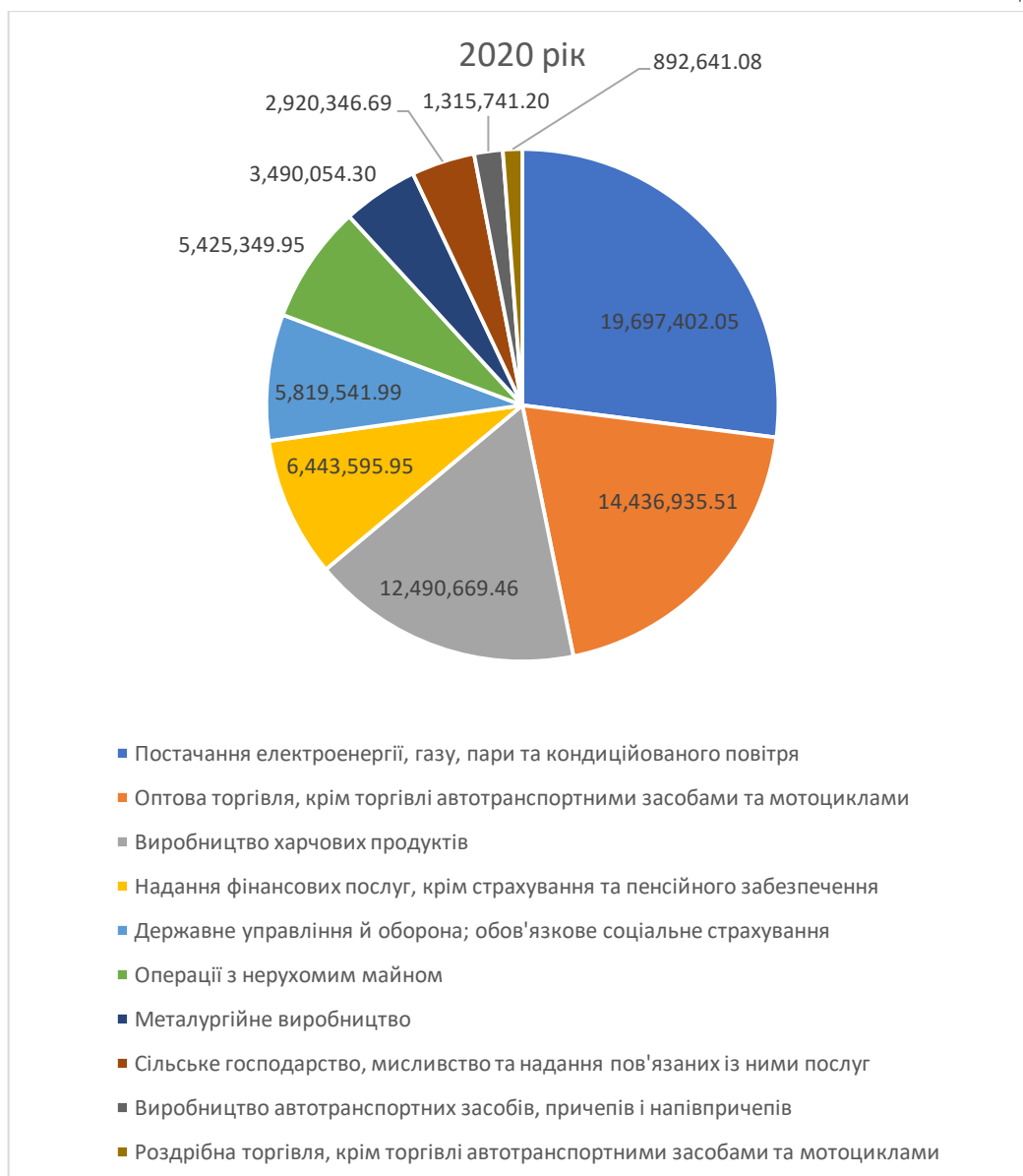
35. Соколовська Н. С. Модель інтеграції операційного ризик-менеджменту в систему прийняття рішень банку. Бізнес-Інформ. 2022. № 4. С. 130-137.

36. Стренадко В. Р., Чеботар Є. В. Оцінка бізнесу позичальника як засіб мінімізації кредитного ризику. Креативний простір. № 12. 2023. С.52-54

37. Ширяєва Л., Загоруйко А. Ефективність функціонування фінансового моніторингу в банківській системі України. Економіка та суспільство. 2023. №. 47. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2039> (дата звернення 25.09.23)

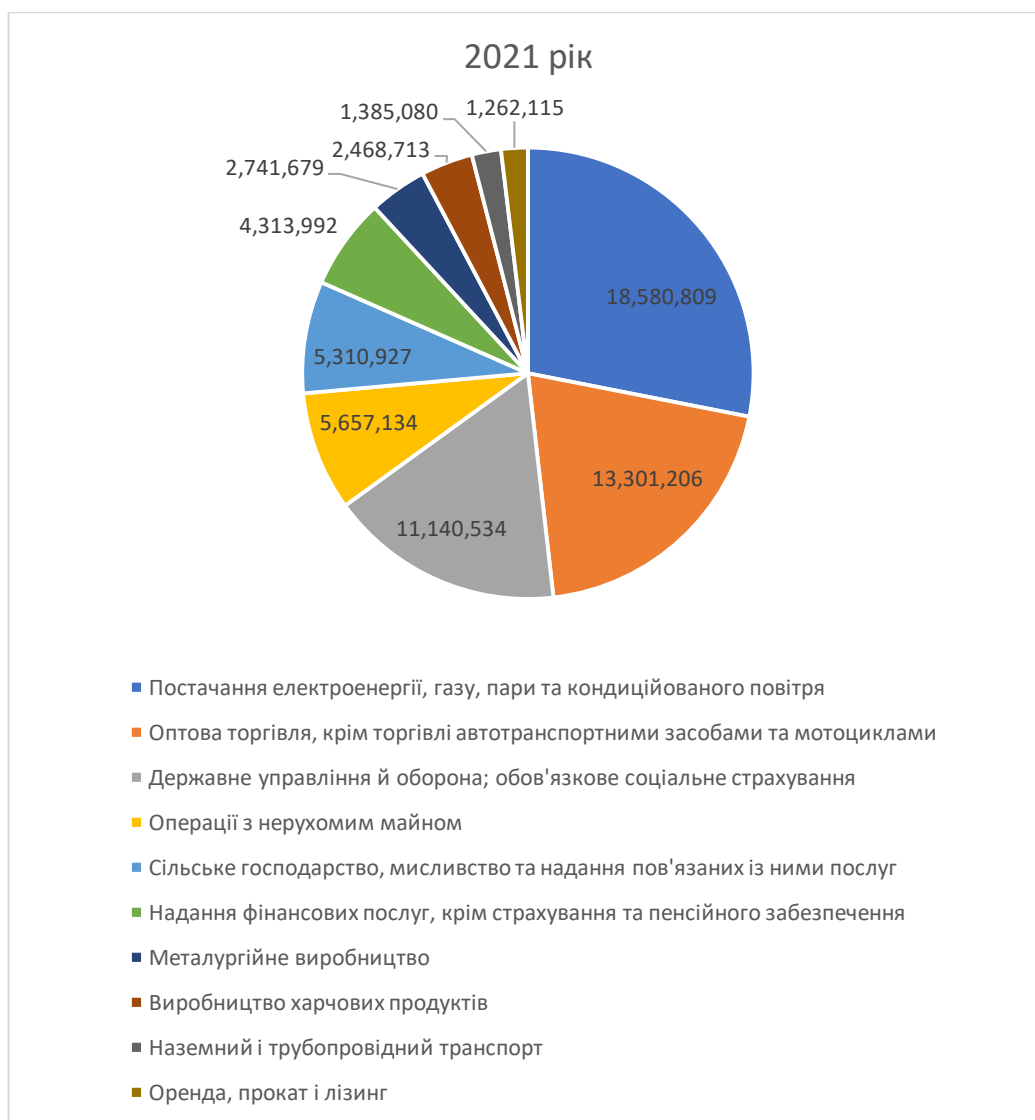
38. Шульга Н. П., Белянко Л. Л. Ризик-апетит банків: вимоги до транспарентності. EDITORIAL BOARD. 2022. С. 63.
39. Щегельська А. О., Фоменко В. К. Сучасні підходи до ризик-менеджменту банку. Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд. Т. 1. 2021. С. 73.
40. Юдіна С. В., Нагорнюк Г. О. Проблеми визначення та управління операційними ризиками комерційних банків. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. №. 26 (2). С. 125-130.
41. Abdullaieva A., Prutska O. Управління банківськими ризиками на основі стрес-тестування. Modern engineering and innovative technologies. 2022. №. 21-02. С. 59-64.
42. Abduvakhobov S. Analysis of Existing Management Mechanisms and Assessment Methods of The Bank's General Financial Risk. Journal of Intellectual Property and Human Rights. 2023. Т. 2. №. 5. С. 227-231.
43. Bauer M. D., Bernanke B. S., Milstein E. Risk appetite and the risk-taking channel of monetary policy. Journal of Economic Perspectives. 2023. Т. 37. №. 1. С. 77-100.
44. Budianto E. W. H. Research mapping on credit risk in Islamic and conventional banking. AL-INFAQ: Jurnal Ekonomi Islam. 2023. Т. 14. №. 1. С. 73-86.
45. Obadire A. M., Obadire K. Determinants of Banks' Risk-Taking Behaviours in Africa: A Regulatory Perspective. Open Journal of Business and Management. 2023. Т. 11. №. 2. С. 673-687.
46. Qureshi A., Lamarque E. Risk management practices and credit risk of the significantly supervised European banks. Journal of Financial Regulation and Compliance. 2023. Т. 31. №. 3. С. 261-280.

ДОДАТКИ

Розподіл кредитів АТ Ощадбанк, наданих суб'єктам господарювання у національній та іноземній валютах за видами економічної діяльності за 2020 р.

Джерело: складено на основі звітності АТ Ощадбанк за 2020 р.

Розподіл кредитів АТ Ощадбанк, наданих суб'єктам господарювання у національній та іноземній валютах за видами економічної діяльності за 2021 р.

Джерело: складено на основі звітності АТ Ощадбанк за 2021 р.

Розподіл кредитів АТ Ощадбанк, наданих суб'єктам господарювання у національній та іноземній валютах за видами економічної діяльності за 2022 р.

Джерело: складено на основі звітності АТ Ощадбанк за 2022 р.

Додаток Д

Динаміка фінансових результатів діяльності АТ "Державний ощадний банк України" за 2020-2022 роки, млн. грн.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
				абсолютне млн. грн	відносне %
1. Чистий процентний дохід	7991	13363	14984	6993,00	187,51
1.1. Процентні доходи	18467	21352	22549	4082,00	122,10
1.2. Процентні витрати	10476	7989	7565	-2911,00	72,21
2. Чистий комісійний дохід	4963	6204	2939	-2024,00	59,22
2.1. Комісійні доходи	8044	9802	6387	-1657,00	79,40
2.2. Комісійні витрати	3081	3598	3448	367,00	111,91
3. Результат від торгівлі іноземною валютою	117	199	1234	1117,00	1054,70
4. Результат від операцій з похідними фінансовими інструментами	6302	-5331	8322	2020,00	132,05
5. Збиток/(прибуток), який виникає під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	0	0	0	0	-
6. Результат від переоцінки іноземної валюти	-2869	682	-3589	-720,00	125,10
7. Резерв під заборгованість за кредитами	0	0	0	0	-
8. Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	0	0	0	0	-
9. Резерви за зобов'язаннями	0	0	0	0	-
10. Інші операційні доходи та витрати	-10455	-10653	-18625	-8170,00	178,14
11. Адміністративні та інші операційні витрати	3317	3422	4629	1312,00	139,55
12. Прибуток до оподаткування	2732	1052	636	-2096,00	23,28
13. Витрати на податок на прибуток	-44	-2	-2	42,00	4,55
14. Прибуток після оподаткування	2776	1054	638	-2138,00	22,98
15. Чистий прибуток/збиток	2776	1054	638	-2138,00	22,98

Джерело: фінансова звітність АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

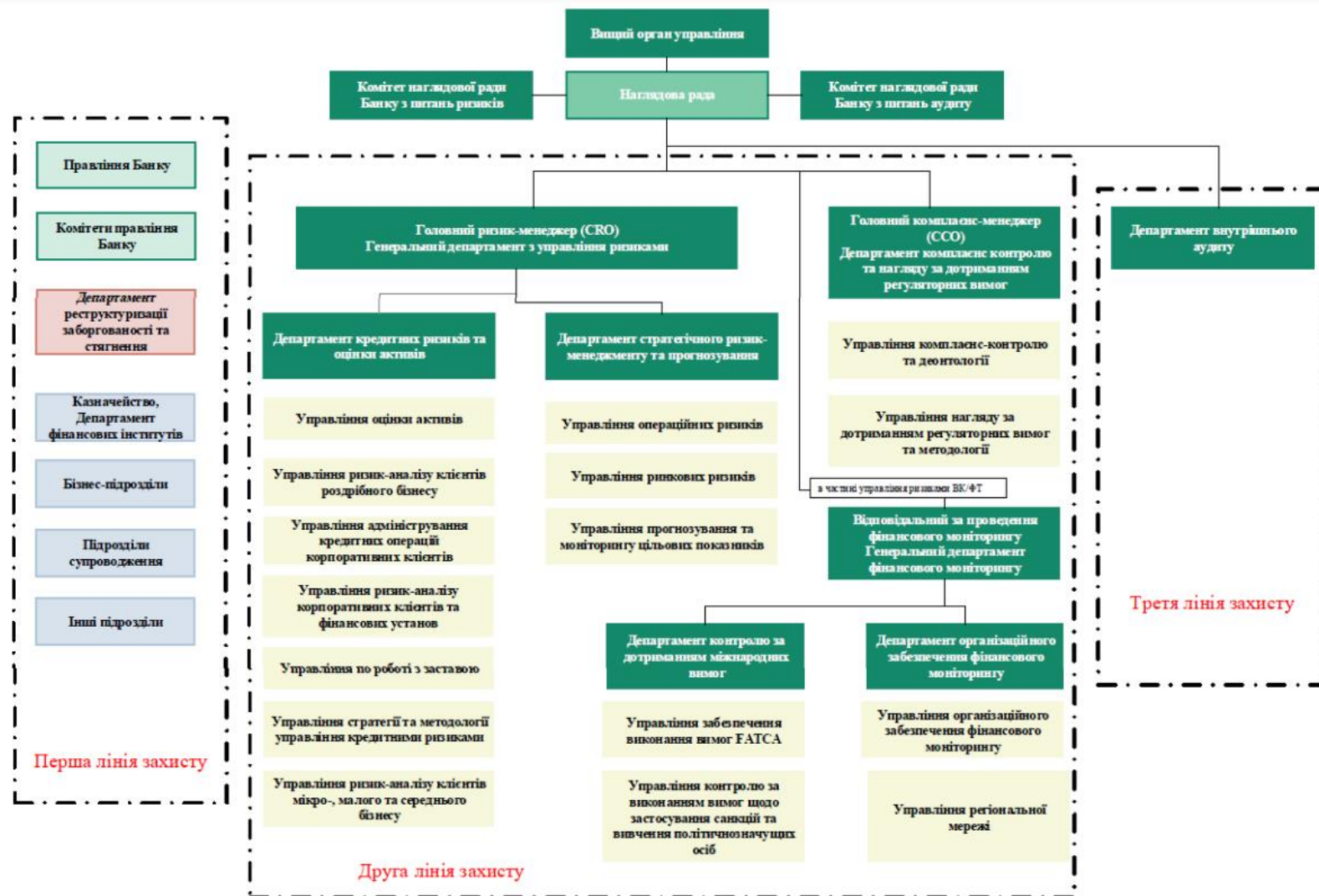
Додаток В

Динаміка складу та структури активів АТ "Державний ощадний банк України" за 2020-2022 роки

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2021 р.	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	абс. млн. грн	відносне %
1. Грошові кошти та їх еквіваленти	26553	11,37	19001	8,09	28377	10,54	1824	106,87
2. Кошти в інших банках	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
3. Кредити та заборгованість клієнтів	63227	27,07	74754	31,81	83216	30,90	19989	131,61
4. Цінні папери в портфелі банку на продаж	130252	55,76	128686	54,77	143399	53,25	13147	110,09
5. Цінні папери в портфелі банку до погашення	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
6. Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
7. Відстрочений податковий актив	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
8. Основні засоби та матеріальні активи	7913	3,39	6947	2,96	6521	2,42	-1392	82,41
9. Інші фінансові активи	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
10. Інші активи	5022	2,15	4950	2,11	7134	2,65	2112	142,05
11. Довгострокові активи, призначені для продажу та активи групи вибуття	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	-
12. Усього активів	233600	100,00	234971	100,00	269274	100,00	35674	115,27

Джерело: фінансова звітність АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2022 рр.

Додаток Г

Розподіл суб'єктів системи управління ризиками АТ «Державний ощадний банк України» із застосуванням моделі трьох ліній захисту

